Horizon 2035
Feitendossier thema 4

Een Europese proeftuin voor wederkerige samenwerking

Vlaanderen
verbeelding werkt

Kenniscentrum Cultuuronderzoek

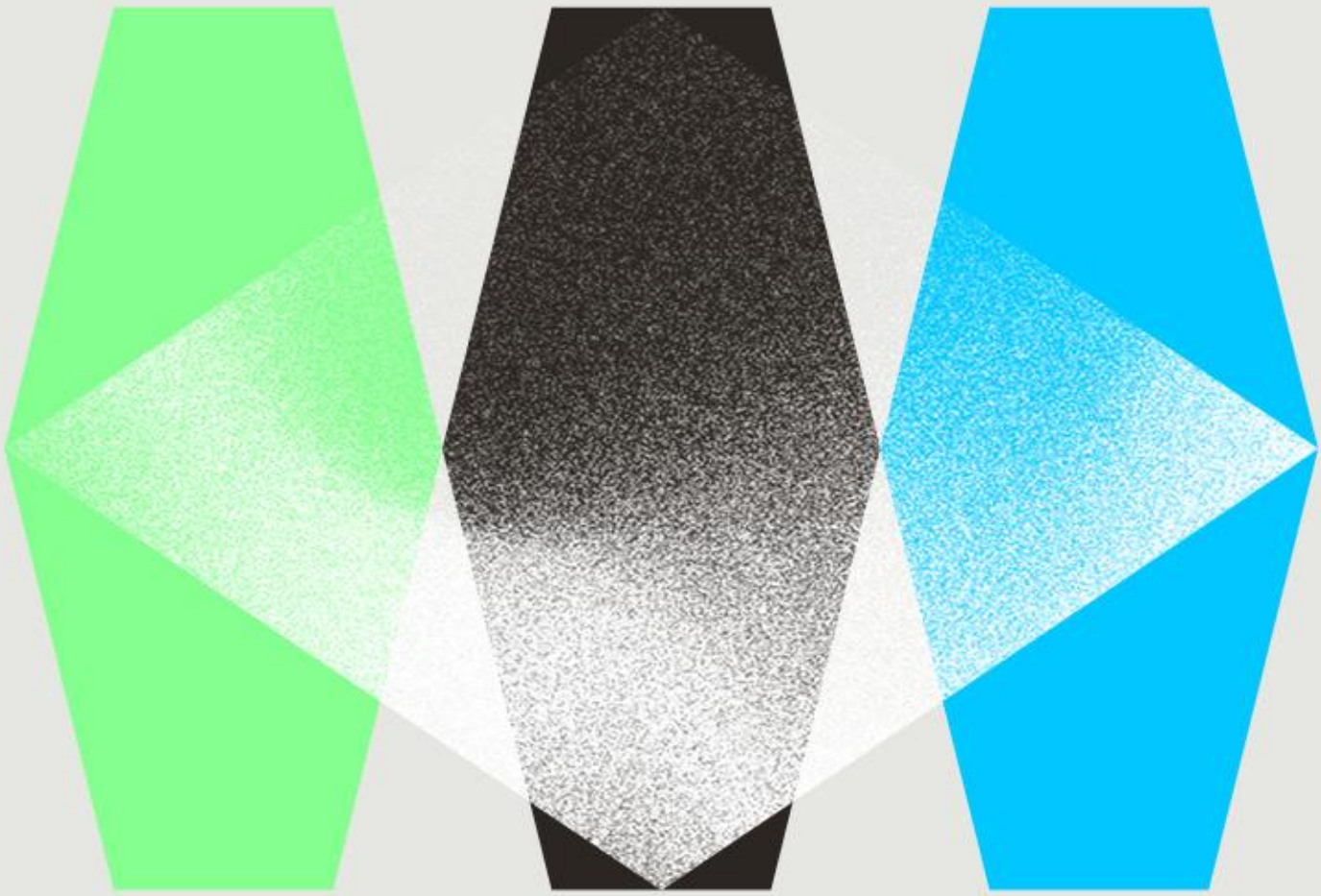

Inhoud

Samenvatting **3**

1. Inleiding **6**

1.1. Wat verstaan we onder internationalisering in de cultuursector? *6*

1.2. Waarom internationalisering? *6*

1.3. Internationalisering in het Vlaamse cultuurbeleid *7*

1.3.1. Strategisch kader internationaal cultuurbeleid 7

1.3.2. Internationale lijnen binnen het Vlaamse beleid 8

1.3.3. Bilaterale en multilaterale beleidscontext 9

1.3.4. Culturele diplomatie en interdepartementale samenwerking 10

1.4. Welke vormen neemt internationalisering in de cultuursector? *10*

1.4.1. Wat? 10

1.4.2. Waar? 11

1.4.3. Trends 12

2. Conceptueel kader: matrix **12**

3. Sectoraal **13**

3.1. Culturele democratie *14*

3.2. Internationale solidariteit *15*

3.2.1. Ethische positionering 15

3.2.2. Delen van infrastructuur en ondersteuning 16

3.3. Capaciteitsopbouw *16*

4. Bilateraal **16**

4.1. Culturele democratie *17*

4.1.1. Coproducties en internationale toonmomenten 18

4.1.2. Internationale samenwerkingen in het sociaal-culturele veld 20

4.2. Internationale solidariteit *21*

4.3. Capaciteitsopbouw *22*

5. Multilateraal **23**

5.1. Culturele democratie *27*

5.1.1. Europees niveau 27

5.1.2. Mondiaal niveau 30

5.2. Internationale solidariteit *30*

5.2.1. Europees niveau 30
5.2.2. Mondiaal niveau 32
5.3. Capaciteitsopbouw 33
5.3.1. Europees niveau 33
5.3.2. Mondiaal niveau 35
6. Uitdagingen voor internationale samenwerking 36
6.1. Beleid - Het Vlaams internationaal cultuurbeleid: tussen ambitie en praktijk 36
6.1.1. Noden op het vlak van internationalisering 36
6.1.2. Het huidig en toekomstig internationaal cultuurbeleid 37
6.2. Sectorale uitdagingen 38
6.2.1. Structurele en geografische uitdagingen 38
6.2.2. Inhoudelijke en normatieve uitdagingen 39
6.2.3. Praktische en operationele uitdagingen 40
7. Referenties 41
8. Bijlage 44
8.1. Internationale werking Vlaamse steunpunten 44

Samenvatting

Internationale samenwerking is geen randfenomeen, maar een **structureel onderdeel** van het Vlaamse culturele ecosysteem. Kunstenaars, organisaties en steunpunten opereren steeds vaker in **transnationale netwerken** waarin creatie, presentatie, kennisdeling en financiering tegelijk lokaal, Europees en globaal plaatsvinden. Er is niet langer louter een beweging "van Vlaanderen naar het buitenland", maar een **verweven praktijk** die lokale verankering en internationale uitwisseling combineert.

Internationalisering wordt gedragen door **meervoudige en samenhangende motieven**: artistieke en inhoudelijke verdieping, professionele ontwikkeling, solidariteit tussen *peers*, financiële en organisatorische continuïteit en maatschappelijke verantwoordelijkheid (duurzaamheid). Vaak is internationaal werken geen strategische keuze, maar een praktische noodzaak om artistiek relevant te blijven, voldoende speel- en toonplekken te vinden en toegang te krijgen tot kennis en netwerken.

Dit feitendossier hanteert een analytisch kader met **drie niveaus van internationale samenwerking**:

1. **Sectoraal**, gedragen door kunstenaars, organisaties en netwerken zelf;
2. **Bilateraal**, via structurele samenwerkingsakkoorden met landen en regio's;
3. **Multilateraal**, ingebed in Europese en mondiale beleidskaders en programma's.

Binnen elk niveau wordt internationale samenwerking geanalyseerd aan de hand van **drie transversale beleidsdoelstellingen**:

1. **Culturele democratie** (participatie, inclusie, toegankelijkheid en representatie);
2. **Internationale solidariteit** (samenwerking, wederkerige en duurzame relaties);
3. **Capaciteitsopbouw** (leren, vaardigheden, kennisdeling en institutionele versterking).

De analyse van bestaande kaders en samenwerkingen toont dat de Vlaamse cultuursector volop inzet op **internationalisering op deze drie niveaus**, mede dankzij uitgebouwde steunpunten, actieve netwerken en instrumenten zoals *Creative Europe*, *Erasmus+* en kaders van Europese en internationale instellingen. Deze samenwerking fungeert niet alleen als hefboom voor artistieke ontwikkeling en internationale zichtbaarheid, maar ook als leeromgeving voor nieuwe publieksbenaderingen, participatieve praktijken en beleidsinnovatie.

Tegelijk zijn er duidelijke **spanningen en kwetsbaarheden;** zo is internationalisering mede afhankelijk van het kunnen krijgen van internationale en/ of Europese subsidies met

bijhorende drempels, is er toenemende internationale competitie, dalende coproductiebijdragen, hoge administratieve drempels en een groeiende druk op de ecologische en menselijke draagkracht[1] van internationale mobiliteit. Er is ook een **normatieve verschuiving**: internationale samenwerking kan niet langer uitsluitend benaderd worden vanuit exportlogica, competitiviteit of zichtbaarheid. Er groeit een breed gedragen behoefte aan **duurzame, wederkerige en solidaire samenwerkingsmodellen** (*fair practice*, inclusiviteit, meertaligheid en ecologische verantwoordelijkheid).

Vanuit die vaststellingen tekenen zich een aantal richtinggevende aandachtspunten voor toekomstig cultuurbeleid af. Verschillende van deze aandachtspunten sluiten aan bij bredere beleidsprioriteiten die ook in de andere feitendossiers in het kader van Horizon 2035 werden geïdentificeerd (zoals inclusie, duurzaamheid, fair practice en innovatie). De analyse in dit dossier toont evenwel aan dat deze thema's in een internationale context specifieke uitdagingen en dynamieken kennen.

Aandachtspunten voor toekomstig cultuurbeleid

Op basis van de analyse van internationale samenwerking op de drie onderscheiden niveaus – sectoraal, bilateraal en multilateraal – en in relatie tot culturele democratie, solidariteit en capaciteitsopbouw, destilleerden we vijf prioritaire aandachtspunten. Deze aandachtspunten vloeien voort uit terugkerende uitdagingen en beleidsmatige spanningsvelden die in het dossier werden geïdentificeerd.

1. **Van exportbeleid naar ecosysteemdenken**

Een toekomstgericht cultuurbeleid vertrekt niet louter vanuit promotie of export, maar vanuit het versterken van duurzame culturele ecosystemen. Het uitgangspunt is samenwerken en netwerken versterken in plaats van concurreren, zodat Vlaamse actoren kunnen profiteren van gedeelde kennis, langdurige relaties en gezamenlijke leerprocessen binnen en buiten Vlaanderen. Daarvoor is een beleidsvisie nodig die internationale en lokale dynamieken samen denkt.

2. **Verankering van waarden in internationale samenwerking**

Culturele democratie, internationale solidariteit en capaciteitsopbouw zouden best expliciete normatieve uitgangspunten zijn van het beleid. Dit impliceert dat principes zoals *fair practice*,

[1] Onder "menselijke draagkracht" verstaan we hier de grenzen van wat mensen mental en emotioneel aankunnen binnen internationale mobiliteit. Concreet gaat het dus om het mentaal welzijn van cultuurwerkers die te maken krijgen met bv. Frequente internationale verplaatsingen, werk-privé onevenwicht door langdurig of herhaald verblijf in het buitenland, emotionele belasting door het voortdurend aanpassen aan andere contexten etc.

inclusie, toegankelijkheid, ecologische duurzaamheid en mentale draagkracht structureel worden meegenomen in beleidsinstrumenten, financiering en evaluatie.

3. **Van projectlogica naar duurzaamheid en continuïteit**

De huidige sterke afhankelijkheid van projectmatige en competitieve subsidie-instrumenten bemoeilijkt duurzame samenwerking. Een toekomstig beleid kan experimenteren met langere looptijden, structurele partnerschappen en verschillende financieringsvormen, die wederkerigheid en continuïteit mogelijk maken en zo ruimte scheppen voor duurzame innovatie.

4. **Investeren in capaciteit en regie**

Internationale samenwerking vergt tijd, expertise en organisatorische slagkracht. Dit geldt voor kunstenaars en organisaties, maar ook voor de overheid zelf. Een duidelijke beleidsregie, versterkte kennisopbouw, betere afstemming tussen beleidsdomeinen en een blijvende investering in steunpunten zijn cruciaal om internationale ambities waar te maken.

5. **Europa als proeftuin, niet als plafond**

Europa blijft een logische focus voor Vlaanderen, maar mag geen beperkende horizon worden. Vlaanderen kan ook strategisch inzetten op bredere mondiale samenwerkingen, met aandacht voor innovatie, experimenteren, nieuwe samenwerkingsverbanden etc., tegelijkertijd rekening houdend met asymmetrische machtsverhoudingen, solidariteit en wederzijds leren.

1. Inleiding

1.1. Wat verstaan we onder internationalisering in de cultuursector?

Internationale samenwerking in de cultuursector kan verschillende vormen aannemen: fysieke mobiliteit van makers, cultuurbeoefenaars, collecties en sociaal-culturele organisaties (vanuit en naar Vlaanderen), digitale bereikstrategieën richting buitenlandse publieken, en het aantrekken van internationaal publiek in Vlaanderen zelf. Dit betekent dat internationalisering niet altijd gepaard gaat met fysieke mobiliteit van personen. Digitalisering en online platforms spelen hierbij een steeds grotere rol door samenwerking, kennisdeling en publiekbereik te faciliteren (European Commission: Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, 2020; zie ook verschillende bijdragen in Hylland & Primorac, 2024).

Verschillende types actoren zijn internationaal actief (Janssens & Boogaarts, 2024), waaronder:

1. **Individuen:** professionele makers en performers, andere cultuurprofessionals (bv. programmatoren, technici, curatoren) en bemiddelaars (managers, agenten, bookers). Ook amateurkunstenaars, deelnemers aan het sociaal-culturele verenigingsleven, privéverzamelaars en cultureel-erfgoedgemeenschappen nemen deel aan internationale activiteiten.
2. **Organisaties en netwerken:** publieke instellingen, verenigingen, non-profitorganisaties, bedrijven, overkoepelende organisaties en bovenbouwspelers die internationale samenwerkingen aangaan. Dit omvat bilaterale partnerschappen met gelijkaardige of andersoortige organisaties in het buitenland, alsook internationale netwerken, digitale platforms en ad hoc samenwerkingsverbanden.

1.2. Waarom internationalisering?

De keuzes voor internationalisering worden gedreven door verschillende motieven. Janssens en Boogaarts (2024) onderscheiden de volgende:

- **Netwerkgerelateerde motieven** zoals solidariteit tussen peers in internationale netwerken, duurzame partnerschappen en verbindingen binnen de samenleving;
- **Persoonsgebonden motieven** zoals geïnspireerd raken, versterkt en gemotiveerd worden, levenslang leren of internationale uitwisseling en kennisdeling;

- **Artistieke en inhoudelijke motieven** zoals het voeden van culturele producties en processen via onderzoek en ontwikkeling, onderscheiding via kennis van culturele horizonten en referentiekaders en herkenning omwille van het rijk en divers aanbod;
- **Financieel-economische drijfveren** zoals publiek gerelateerde inkomsten, continuïteit, marktvergroting, cofinanciering, coproductie en zichtbaarheid om middelen en kansen te creëren;
- **Duurzaamheidsoverwegingen** zoals een rol spelen in de maatschappelijke transitie op vlak van de klimaat- en energiecrisis.

Ook bij makers leven dergelijke drijfveren om internationaal te werken (El Kaoui, 2024). Internationale activiteiten bieden hun niet alleen nieuwe ervaringen, maar dragen ook bij aan een wijde(re) verspreiding van hun werk. Financiële motieven spelen daarbij een minder prominente rol. Soms is internationale werking echter noodzakelijk wegens een gebrek aan lokale toonplekken. Dit hangt samen met twee andere noodzaken: een inhoudelijke en vormelijke. Bepaalde thema's, (sub-)disciplines en vormen van performances vinden internationaal immers meer weerklank. De beslissing om internationaal te werken is dan ook afhankelijk van waar men inhoudelijk mee bezig is, hoe men dat vormgeeft en welke doelstellingen men daarmee nastreeft.

1.3. Internationalisering in het Vlaamse cultuurbeleid

1.3.1. Strategisch kader internationaal cultuurbeleid

Internationalisering is in het Vlaamse cultuurbeleid expliciet verankerd als beleidsdoelstelling. In het *Strategisch Kader voor het Internationale Cultuurbeleid 2021–2025* wordt internationale samenwerking omschreven als een structureel onderdeel van het cultuurbeleid, met aandacht voor zowel de versterking van de Vlaamse cultuursector als de positionering van Vlaanderen binnen bredere Europese en internationale netwerken (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.i). Meer concreet worden drie doelstellingen naar voor geschoven (Jambon, 2021):

1. De internationale positie en aanwezigheid van culturele actoren, goederen en praktijken versterken,
2. Internationale samenwerking, netwerken en uitwisseling stimuleren, en
3. Vlaanderen in de wereld zetten als innovatieve State of the Art en aanjager van partnerschappen binnen een Europees waardekader

Ook de beleidsnota Cultuur 2024-2029 van Minister Gennez bevestigt het belang van een versterkt internationaal cultuurbeleid, onder meer via de ontwikkeling van een nieuwe strategische visienota, een versterkte interdepartementale samenwerking en een gecoördineerde aanpak van internationale promotie en export (Vlaamse Regering, 2024). Het beleid richt zich op kennisdeling, infrastructuur, diversiteit en innovatie, waarbij internationalisering een structureel onderdeel vormt van een toekomstbestendig cultuurbeleid.

Het strategisch kader duidt bovendien prioritaire landen en regio's aan op basis van artistieke opportuniteiten, historische banden en bredere buitenlandse beleidsprioriteiten (Jambon, 2021; zie ook hoofdstuk 4). Daarmee situeert internationale cultuurwerking zich op het kruispunt van cultuurbeleid en buitenlandse betrekkingen. Internationale samenwerking wordt niet uitsluitend benaderd als export of promotie, maar ook als wederkerige uitwisseling en duurzame partnerschapsvorming.

1.3.2. Internationale lijnen binnen het Vlaamse beleid

Internationalisering krijgt concreet vorm via verschillende internationale subsidielijnen in sectorale decreten (zie Tabel 1), waaronder internationale projectsubsidies, residentiebeurzen, tussenkomsten voor internationale presentaties en ondersteuning voor internationale uitwisseling. Internationale participatie en zichtbaarheid zijn in meerdere decreten expliciet opgenomen als beoordelingscriterium.

Naast deze sectorale instrumenten wordt internationale samenwerking ook vormgegeven via bilaterale culturele samenwerkingsakkoorden met specifieke landen en regio's. Deze akkoorden voorzien in projectmatige samenwerking, ambtelijke uitwisseling en institutioneel leren. Zij functioneren als beleidskaders voor structurele samenwerking, maar staan in wisselwerking met bredere diplomatieke en buitenlandse beleidsdoelstellingen.

Tabel 1: Internationale subsidielijnen in sectorale decreten

Sector/decreet	Internationale Subsidielijn(en)
Amateurkunstendecreet	Projectsubsidies voor de organisatie van een internationaal amateurkunstenproject Tussenkomst in de kosten voor deelname aan een buitenlands initiatief Erkenning als internationaal ambassadeur amateurkunsten Tussenkomst in de kosten van een erkend ambassadeur amateurkunsten
Circusdecreet	Subsidie voor internationale reiskosten Ontwikkelingsgerichte beurzen (individuen) Binnen andere subsidielijnen van het Circusdecreet is internationale participatie en zichtbaarheid expliciet opgenomen als beoordelingscriterium.
Cultureel Erfgoeddecreet	Projectsubsidies internationale erfgoedprojecten Subsidies internationale projecten die cofinanciering vereisen Tussenkomst voor internationale uitwisseling
Decreet Sociaal-cultureel volwassenenwerk	Tussenkomst voor initiatieven met buitenlandse actoren
Kunstendecreet	Residentiebeurzen; Tegemoetkoming internationale presentatiemomenten (TIP); Internationale presentatieprojecten (IP)

(Departement Cultuur, Jeugd & Media)

1.3.3. Bilaterale en multilaterale beleidscontext

De internationale cultuurwerking van Vlaanderen situeert zich binnen een gelaagde institutionele context, waarin bevoegdheden tussen Vlaanderen en België zijn verdeeld.

Binnen de Europese Unie is België formeel lidstaat. Omdat cultuur een gemeenschapsbevoegdheid is, neemt Vlaanderen binnen de Belgische bevoegdheidsverdeling deel aan de voorbereiding en standpuntbepaling in de Raad van de Europese Unie (Raad Cultuur) en diens voorbereidende werkgroepen. De Europese Commissie heeft het initiatiefrecht voor beleidsvoorstellen en beheert programma's zoals *Creative Europe*, terwijl de lidstaten in de Raad onder meer via het Werkplan Cultuur gezamenlijke beleidsprioriteiten vastleggen. Vlaanderen participeert ook in Europese netwerken, expertgroepen en coördinatiemechanismen.

Naast de Europese Unie participeert België – en binnen zijn bevoegdheden ook Vlaanderen – in andere multilaterale organisaties zoals de Raad van Europa en UNESCO. In deze

intergouvernementele contexten worden normatieve kaders ontwikkeld rond onder meer culturele diversiteit, erfgoed en culturele rechten. Vlaanderen draagt bij aan de Belgische standpuntbepaling en implementatie van deze kaders binnen zijn bevoegdheden.

Deze multilaterale betrokkenheid impliceert een wederzijdse relatie: Vlaanderen implementeert Europese en internationale afspraken, maar oefent via deelname aan besluitvorming en overleg ook invloed uit op de ontwikkeling ervan.

1.3.4. Culturele diplomatie en interdepartementale samenwerking

Internationale cultuurwerking is niet uitsluitend een bevoegdheid van het beleidsdomein Cultuur. Het Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken (DKBUZA) speelt een rol in de internationale positionering van Vlaanderen, onder meer via het diplomatiek netwerk en via samenwerking met het Departement Cultuur, Jeugd en Media. Culturele diplomatie situeert zich daarbij op het raakvlak van cultuurbeleid en buitenlands beleid, waarbij cultuur wordt ingezet in internationale relaties en partnerschappen.[2]

De *Veldtekening Internationaal Cultuurbeleid* (Janssens & Boogaerts, 2024) wijst erop dat internationalisering steeds centraler staat in het Vlaamse cultuurbeleid, maar dat verdere coherentie, impactmeting en beleidsafstemming wenselijk zijn. Ook de conceptnota voor nieuwe regelgeving over het versterken van het Vlaams internationaal cultuurbeleid (Degrande et al., 2025) benadrukt dat internationale aspecten in diverse decreten aanwezig zijn, maar niet steeds centraal of uniform zijn ingebed, en pleit voor een versterkt en meer geïntegreerd kader.

In de volgende paragrafen geven we een overzicht van de vormen van en trends in internationalisering.

1.4. Welke vormen neemt internationalisering in de cultuursector?

1.4.1. Wat?

Individuen en organisaties onderhouden zeer **diverse internationale relaties** (zie 1.1). Internationaal werken kan occasioneel of recurrent projectmatig zijn, maar kan ook structureel (onderdeel van het zakelijk model) of inherent (verbonden aan de missie en

[2] Zie: https://www.fdfa.be/nl/cultuur

opdracht) zijn. Daarbinnen kunnen **verschillende types** van internationaal werken onderscheiden worden (Janssens & Boogaarts, 2024).

- **Creatie, (co-)productie en cofinanciering**: artistieke samenwerkingen en/of het poolen van middelen voor de ontwikkeling van eigen werk of dienstverlening en werk in opdracht;
- **Presentatie en distributie**: kan gericht zijn op diverse publieken, zowel 'export' als 'import' en zowel fysieke als digitale presentaties;
- **Kennisdeling en ontwikkeling**: zowel inhoudelijke kennis als ontwikkeling van ambacht, methodologische knowhow of professionalisering (bijvoorbeeld residentie, beurs, netwerk, stage, werkbezoek, bezoekersprogramma, workshop, digitale uitwisseling etc.);
- **Onderzoek, kritiek en reflectie** (bijvoorbeeld tijdschriften, academische onderzoek units, archieven en documentatie, ontwikkeling van publicaties etc.)
- **Educatie**: formele voortgezette opleidingen als internationale hubs en ontmoetingsplaatsen die studenten en alumni ook internationaal op weg zetten.

Terugkerende thema's in het Vlaamse internationale cultuurbeleid zijn: mobiliteit en circulatie van kunstenaars, coproducties, culturele diplomatie, internationale zichtbaarheid, netwerken, innovatie en interculturele uitwisseling (Degrande et al., 2025; Jambon, 2021; Vlaamse Regering, 2024).

Wij focussen in deze nota op drie thema's: Culturele democratie, internationale solidariteit en capaciteitsopbouw (zie hoofdstuk 2 – Conceptueel kader).

1.4.2. Waar?

Internationale culturele activiteiten kunnen ook plaatsvinden binnen Vlaanderen en Brussel, in lokale of bovenlokale contexten (Janssens & Boogaarts, 2024). Daarnaast wordt ook samenwerking, bijvoorbeeld via een uitwisseling, met de **Franse en Duitstalige Gemeenschap** als internationale samenwerking beschouwd. Veel sectoren richten zich bovendien op de **buurlanden** (inclusief het Verenigd Koninkrijk). Verder wordt samenwerking binnen **Europa** ondersteund door Europese beleidskaders. Tot slot spelen culturele praktijken, zeker in tijden van digitalisering, steeds vaker op een **globaal** niveau. Door digitalisering en de toenemende hybridisering van culturele praktijken is het steeds moeilijker om deze nog aan één duidelijke locatie te koppelen; vaak spelen ze zich gelijktijdig af op meerdere plaatsen en niveaus.

1.4.3. Trends

De internationalisering van de culturele en creatieve ecosystemen verandert het speelveld ingrijpend (Janssens & Boogaarts, 2024). Enerzijds vergroten globalisering en technologie de mogelijkheden voor culturele innovatie, samenwerking over grenzen heen en toegang tot nieuwe publieken en markten. Anderzijds leiden deze ook tot druk op bestaande modellen, sociaal-economische precariteit en ecologische uitdagingen. In deze context ontstaat een verschuiving naar **transnationale ecosystemen**, waarin processen van creatie, financiering, coproductie en presentatie zich tegelijk lokaal, Europees en globaal afspelen. Het gaat niet langer om een beweging "van hier naar daar", maar om verweven netwerken die grenzen overstijgen. Deze internationale dynamiek wordt steeds sterker **lokaal** of regionaal **verankerd**: van herlokalisering van productie tot strategieën die internationale content verbinden met lokale participatie en gemeenschappen. Deze trend zien we in Vlaanderen ook terugkeren.

2. Conceptueel kader: matrix

Dit feitendossier vertrekt van de vaststelling dat internationale samenwerking in de cultuursector zich op **verschillende bestuurlijke en operationele niveaus** afspeelt, elk met eigen actoren, instrumenten en dynamieken. Om die complexiteit te structureren, wordt gewerkt met een analytisch kader dat drie niveaus van internationale samenwerking onderscheidt: het **sectoraal**, **bilateraal** en **multilateraal** niveau. Deze niveaus vormen de structurerende opbouw van het dossier.

Binnen elk niveau wordt gekeken hoe internationale samenwerking bijdraagt aan drie centrale beleidsmatige doelstellingen, die in dit dossier worden benaderd als doorsnijdende **thema's**: (1) **culturele democratie**, (2) **internationale solidariteit** en (3) **capaciteitsopbouw**. De keuze voor deze drie thema's is niet willekeurig. Zij sluiten aan bij twee andere feitendossiers (dossier 1 – Op weg naar culturele democratie; dossier 3 – van competitie naar solidariteit) en reflecteren tegelijk kernaccenten in het Vlaamse, Europese en multilaterale cultuurbeleid. Culturele democratie verwijst naar gelijke toegang tot cultuur, participatie, representatie en culturele rechten. Internationale solidariteit betreft samenwerking gericht op wederzijdse ondersteuning, culturele rechten in kwetsbare contexten en eerlijke partnerschappen. Capaciteitsopbouw verwijst naar kennisdeling, institutioneel leren, netwerkvorming en professionalisering binnen en tussen culturele actoren en overheden. Deze drie thema's zijn niet exhaustief, maar fungeren als analytische invalshoeken om de

bijdrage van internationale samenwerking aan bredere cultuurbeleidsdoelstellingen inzichtelijk te maken.

De drie thema's worden op de verschillende niveaus (sectoraal, bilateraal en multilateraal) besproken en geanalyseerd. Afhankelijk van het niveau komen deze thema's op een andere manier en met een verschillend gewicht tot uiting. Deze benadering laat toe overlap en herhaling te beperken en tegelijk inzicht te bieden in hoe internationale samenwerking in de cultuursector (1) bijdraagt aan inclusie, participatie en toegankelijkheid; (2) duurzame, wederkerige relaties tussen actoren en regio's bevordert; en (3) inzet op leren, kennisdeling en versterking van capaciteit.

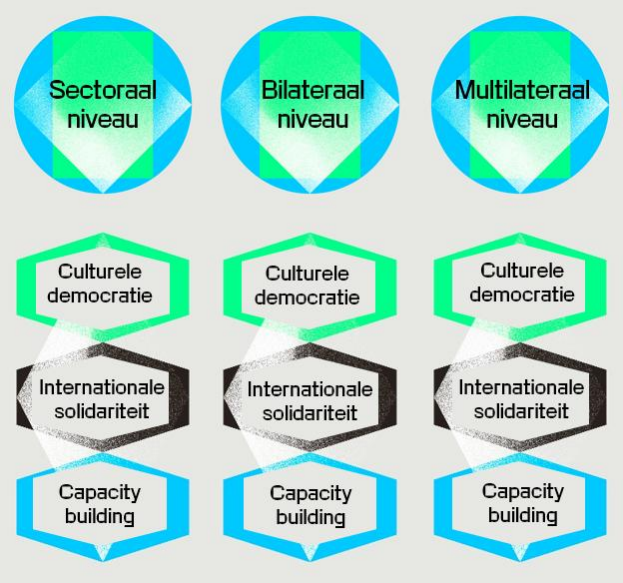

De in het dossier opgenomen voorbeelden zijn illustratief en werden geselecteerd op basis van hun expliciete koppeling aan één of meerdere van deze thema's. Zij beogen geen volledige inventaris van initiatieven, maar concretiseren hoe de beschikbare beleidskaders in de praktijk kunnen bijdragen aan culturele democratie, solidariteit en capaciteitsopbouw.

3. Sectoraal

Het sectoraal niveau van internationale samenwerking verwijst naar initiatieven die ontstaan en worden gedragen door actoren binnen het (sociaal-)culturele veld zelf, zoals kunstenaars, culturele en erfgoedorganisaties, sociaal-culturele verenigingen, professionele netwerken en steunpunten. Deze samenwerking situeert zich voornamelijk op het niveau van de praktijk en krijgt vorm binnen internationale sectorale netwerken, thematische platforms en

congressen, waaronder netwerken[3] in de podiumkunsten (bijvoorbeeld IETM), circus (bijvoorbeeld Circostrada), muziek (bijvoorbeeld Live DMA, EMEE), literatuur (bijvoorbeeld Literature Across Frontiers), (cultureel) erfgoed (bijvoorbeeld ICOM, NEMO, ICA en IFLA) en amateurkunsten (AMATEO), evenals bredere netwerken van sociaal-culturele organisaties en ngo's (bijvoorbeeld ENCC, EPLO, European Volunteer Centre, Civil Society Europe). Kenmerkend voor dit niveau zijn uitwisseling, samenwerking en leren tussen *peers* over landsgrenzen heen, vaak in directe relatie tot artistieke praktijk, publiekswerking en maatschappelijke engagementen. Sectorale steunpunten en bovenbouworganisaties vervullen hier een belangrijke intermediaire rol. Deze ondersteunende structuren versterken de toegang tot internationale samenwerking. Een overzicht van de internationale werking van de steunpunten is terug te vinden in de bijlage van dit feitendossier (sectie 8).

3.1. Culturele democratie

Binnen de Vlaamse cultuursector is internationale samenwerking een belangrijk instrument om in te zetten op **participatie, diversiteit en toegankelijkheid**. Er valt, gezien de verschillende politieke context en het verleden van andere landen - waardoor zij vaak anders omgaan met zaken zoals dekolonisering en intersectionele diversiteit[4] -, bij te leren uit **internationale uitwisseling** (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.b). Britse organisaties bijvoorbeeld staan heel wat verder wat betreft toegankelijkheid voor publiek met een beperking. In het kader van '*Scene change*', een internationale residentie voor theatermakers en performers, leerden personen verbonden aan het TheaterFestival[5] bijvoorbeeld veel van het *Battersea Art Centre*[6] over hoe je een cultuurhuis toegankelijk maakt voor kunstenaars en mensen met een beperking.

Internationale sectorale netwerken dragen bij aan culturele democratie door ruimte te creëren voor de uitwisseling van diverse artistieke stemmen, praktijken en

[3] Een aantal van deze netwerken wordt ook ondersteund door Creative Europe, voor een overzicht verwijzen we naar de website van het Creative Europe programma.

[4] Intersectionaliteit verwijst naar het inzicht dat vormen van ongelijkheid en discriminatie — zoals racisme, seksisme, validisme of queerfobie — elkaar kruisen en versterken. Het begrip wordt gebruikt om zichtbaar te maken wie door beleid, praktijken of maatregelen onvoldoende wordt bereikt wanneer diversiteit uitsluitend langs één as wordt benaderd (Saad, 2021).

[5] Het TheaterFestival is een jaarlijks festival in België dat het nieuwe seizoen van podiumkunsten opent met een selectie van "de beste" voorstellingen van het afgelopen seizoen en theater, dans, circus en andere podium-/performancekunst samenbrengt. Meer informatie: https://theaterfestival.be/

[6] Het *Battersea Art Centre* (BAC) is een kunsten- en cultuurcentrum in Londen voor podiumkunsten, met theater, dans, live-art, experimenteel werk en diverse andere creatieve vormen. Meer informatie: https://bac.org.uk/

publieksbenaderingen. Door kunstenaars en organisaties uit uiteenlopende contexten samen te brengen, worden alternatieve perspectieven zichtbaar en reflectie over inclusie, representatie en toegankelijkheid binnen de cultuursector gestimuleerd. Netwerken zoals AMATEO, IETM, ENCC en Circostrada faciliteren de verspreiding van participatieve en gemeenschapsgerichte werkvormen, en bieden inspiratie voor manieren waarop cultuur kan bijdragen aan sociale cohesie en actieve burgerparticipatie. Internationale congressen en sectorbijeenkomsten fungeren als tijdelijke publieke ruimtes waar dominante normen en waardenkaders in vraag worden gesteld en nieuwe benaderingen kunnen ontstaan. Voor de Vlaamse cultuursector vormen deze fora belangrijke leeromgevingen om internationale inzichten te vertalen naar lokale praktijken. Soms versterken deze netwerken dit proces via gerichte ondersteuningsinstrumenten, zoals kleinschalige beurzen of oproepen rond democratie en participatie, die experiment en betrokkenheid van diverse actoren mogelijk maken. Een voorbeeld hiervan is *'With Up Grants 2026: Culture for Democracy'* van ENCC.

3.2. Internationale solidariteit

Internationale samenwerking op sectoraal niveau kent in de Vlaamse cultuursector een uitgesproken solidaire dimensie. Organisaties en makers engageren zich rond gedeelde waarden, maatschappelijke verantwoordelijkheid en wederkerigheid. Deze solidariteit manifesteert zich zowel in expliciete ethische positioneringen als in concrete vormen van samenwerking en het delen van infrastructuur.

3.2.1. Ethische positionering

Internationale samenwerking wordt in de verschillende Vlaamse cultuurdomeinen in toenemende mate begeleid door expliciete ethische reflecties en positioneringen en dit in uiteenlopende vormen. Deze zijn niet louter individueel of projectmatig, maar sluiten vaak aan bij internationaal erkende principes, charters en deontologische codes. Organisaties en makers plaatsen hun internationale engagement daarbij in een breder kader van mensenrechten, maatschappelijke verantwoordelijkheid, inclusie en wederkerigheid. Daarnaast manifesteren ethische positioneringen zich via praktijkprincipes, internationale netwerken en financieringskaders.

Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Het Charter | Musea in dialoog met de samenleving. Actief, geëngageerd en wederkerig benadrukt het belang van een actieve, geëngageerde en maatschappelijk

verantwoorde rol van musea in een internationale context en verwijst hierbij expliciet naar internationale principes.

- *A Fair New World?!* (Kunstenpunt, 2023) vormt de neerslag van een vernieuwings-en ontwikkelingstraject dat Kunstenpunt in 2020 lanceerde over de bouwstenen voor een fairdere, meer duurzame en meer inclusieve kunstensector. Duurzaam internationaliseren vormde een van de thema's in dat traject. In het boek worden enkele standpunten ingenomen inzake de verschuiving van een louter economische exportlogica naar een meer ethische, zorgzame en machtskritische benadering van internationalisering en dit zowel wat betreft fysieke als digitale samenwerking.

3.2.2. Delen van infrastructuur en ondersteuning

Internationale solidariteit op sectoraal niveau uit zich ook in het delen van infrastructuur en werkruimte. Kunstencentrum **BUDA** (z.d.) bijvoorbeeld biedt **residenties** en infrastructuur (studio- en werkruimte, technische faciliteiten), *knowhow* etc. aan voor **internationale makers** via open calls en netwerken. Internationale kunstenaars kunnen hier werken, ontwikkelen en co-creëren met Vlaamse makers. Ook andere culturele organisaties zoals **WIELS** en **MORPHO** – die betaalbare atelierruimtes in de stad aanbieden en internationale en lokale residentieprogramma's organiseren - stellen de deuren open voor zowel Belgische als internationale kunstenaars (MORPHO, z.d.a; z.d.b; WIELS, z.d.).

3.3. Capaciteitsopbouw

De Vlaamse steunpunten en internationale sectorale netwerken spelen eveneens een actieve rol in internationale capaciteitsopbouw door het organiseren van bezoekersprogramma's, werkbezoeken, netwerkmomenten en internationale kennisuitwisseling voor cultuurprofessionals. Op deze momenten staan kennisontwikkeling en expertise-uitwisseling centraal. Voorbeelden zijn Classical:NEXT - een jaarlijkse internationale bijeenkomst voor de vernieuwing van klassieke muziek in Europa – en MuseumNext dat de museumwereld samenbrengt om *best practices*, inspirerende ideeën en trends uit te wisselen.

4. Bilateraal

Bilaterale internationale samenwerking in de cultuursector omvat een breed spectrum aan relaties tussen Vlaanderen en specifieke landen of regio's. Deze samenwerking kan vorm krijgen via culturele samenwerkingsakkoorden, werkprogramma's, (langdurige)

partnerschappen en sectorale initiatieven, en situeert zich op het kruispunt van cultuurbeleid, buitenlands beleid en sectorale dynamieken. Ze is daarbij niet uitsluitend top-down of beleidsmatig gestuurd, maar ontstaat vaak in wisselwerking met initiatieven vanuit de sector en de culturele bovenbouw.

In het strategisch kader voor het internationale cultuurbeleid 2021–2025[7] duidde de Vlaamse regering prioritaire landen en regio's aan op basis van artistieke en economische kansen, buitenlandse beleidsprioriteiten en historische of maatschappelijke banden om mee samen te werken (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.i). De focus ligt op: de Franse en Duitstalige Gemeenschap; de buurlanden (Nederland, Duitsland, Frankrijk, inclusief Verenigd Koninkrijk); sterke regio's (Catalonië, Baskenland, Schotland, Wales); Scandinavië en de Baltische staten; Ierland, Italië en Oostenrijk; Noord-Amerikaanse grootsteden; Zuid-Afrika en Marokko; alle ambtsgebieden van Vlaamse diplomatieke vertegenwoordigers. Dit kader fungeert als een referentie voor bilaterale samenwerking, zonder deze daartoe te beperken.

Bilaterale samenwerkingsakkoorden bieden binnen dit geheel een structureel en faciliterend kader. Ze leggen de basis voor duurzame relaties tussen overheden en culturele actoren en creëren ruimte voor wederkerige samenwerking, afstemming van beleidsprioriteiten en sectorale initiatieven. Hun betekenis ligt daarbij niet enkel in de akkoorden zelf, maar in de culturele praktijken en samenwerkingen die zij mogelijk maken.

Dit feitendossier belicht hoe bilaterale samenwerking kan bijdragen aan doelstellingen op het vlak van culturele democratie, internationale solidariteit en capaciteitsopbouw, onder meer via samenwerkingsakkoorden, coproducties en internationale toonmomenten.

4.1. Culturele democratie

Binnen deze akkoorden kan **culturele democratie** vorm krijgen via de uitwisseling van beleidspraktijken rond participatie, inclusie en toegankelijkheid. Door beleidsdialogen en gezamenlijke programma's kunnen partnerlanden leren van elkaar op het vlak van cultuurparticipatie en publiekswerking. Binnen deze culturele samenwerkingsakkoorden worden geregeld projectoproepen gelanceerd voor samenwerkingsprojecten (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.b). Tabel 2 toont enkele voorbeelden van gesubsidieerde

[7] Dit kader liep af in 2025. In 2026 zal huidig minister van cultuur Caroline Gennez een nieuw strategisch kader voorstellen. De veldtekening internationaal cultuurbeleid (Janssens & Boogaerts, 2024) vormt onder meer input voor de herziening van het 2021–2025-kader.

projecten die initieel niet benoemd werden als of gecreëerd werden omwille van culturele democratie, maar inhoudelijk wel passen binnen dit thema.

Tabel 2: Voorbeelden gesubsidieerde projecten binnen bilaterale culturele samenwerkingsakkoorden

Project	Partners	Inhoud
Dance and community	Ultima Vez[8] (Vlaamse Gemeenschap) & Dantzaz[9] (Baskenland)	Uitwisselingsproject rond participatieve praktijken, startend met de uitwisseling van methodologieën en participatieve trajecten in Molenbeek en Errenteria. Daarna schreven ze een publicatie om hun processen en resultaten te delen met andere organisaties.
MEA X STUK	STUK Kunstencentrum[10] (Vlaamse Gemeenschap) & Meakusma VoG[11] (Duitstalige Gemeenschap)	Programmatie van buitenlandse geluidskunstenaars[12] om Niet-Westerse kunstenaars een kans te geven hun visie op geluidskunst te presenteren. Hun werk brengt nieuwe perspectieven binnen in de Belgische geluidskunst-scène, die tot vandaag bijna uitsluitend witte kunstenaars voortbracht. Dekolonisatie is een belangrijk onderwerp in beide werken.
Op de tast	publiq vzw (Vlaamse Gemeenschap) & 50° NORD (Région Hauts-de-France)	Een samenwerking (uitwisseling) van netwerkorganisaties rond cultuureducatie en het engageren van moeilijker bereikbaar publiek. Ze ontwikkelen ook een toolbox voor cultuureducatie.

(Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.b)

4.1.1. Coproducties en internationale toonmomenten

Coproducties en internationale toonmomenten vormen een centrale praktijk binnen internationale samenwerking op sectoraal niveau. In de verschillende cultuurdomeinen krijgen deze een eigen invulling, afhankelijk van artistieke praktijken, institutionele logica's en presentatievormen.

Een sterk geïnternationaliseerde discipline is **circus** (Circuscentrum, 2024). Veel Vlaamse circusgezelschappen en -artiesten werken samen met buitenlandse partners, presentatieplekken en festivals. Vlaamse werkplaatsen verwelkomen ook internationale

[8] Ultima Vez is een internationaal dansgezelschap uit Brussel (Sint-Jans Molenbeek).

[9] Dantzaz werkt aan professionalisering van de danssector, bemiddeling, participatieve en innovatieve projecten.

[10] STUK is een interdisciplinair en hybride kunstencentrum in Leuven.

[11] Meakusma is een muziek- en cultuurcollectief en festivalorganisatie, opgericht in Eupen.

[12] Geluidsinstallatie '*Dhvani*' van kunstenaars Budhaditya Chattopadhyay (India) en Emeka Ogboh (Nigeria).

artiesten en programmatoren. 70,6% van de Vlaamse circusartiesten en gezelschappen is internationaal actief en 13,7% van de artiesten werkt uitsluitend in het buitenland (Goffin et al., 2023). De internationale creatie van Vlaamse circusvoorstellingen stijgt (onderzoek van Arteveldehogeschool[13] in Circuscentrum, 2024) en er is een groeiende trend van internationale financiële coproducties. De Vlaamse circusvoorstellingen zijn – net als **dans** (23%) en **straatkunst** (27%) - erg internationaal verspreid (27%) (Circuscentrum, 2024; Janssens & Fraioli, 2022). 39% gebeurt nationaal, 61% internationaal (voornamelijk binnen Europa). Er zijn wel grote verschillen tussen gezelschappen in de frequentie van hun aanwezigheid op buitenlandse podia.

De Vlaamse **podiumkunsten** kenden tussen 2000 en 2016 eveneens een sterke groei in internationale samenwerkingen (Leenknegt et al., 2017). Zowel het aantal producties met minstens één buitenlandse partner als het aantal buitenlandse organisaties waarmee werd samengewerkt, nam aanzienlijk toe (respectievelijk van 113 producties in 2000-2001 naar een piek van 422 in 2014-2015 en van 130 in 2000-2001 naar 527 in 2015-2016). Vlaamse hoofdproducenten zochten vaker buitenlandse coproductiemiddelen (van 89 in 2000-2001 naar 303 in 2015-2016), terwijl ook het aantal buitenlandse hoofdproducenten met Vlaamse coproductiepartners groeide (van 18 in 2000-2001 naar 104 in 2013-2014). Deze evolutie stimuleerde de internationale circulatie, waarbij het totaal aantal buitenlandse opvoeringen steeg van 1.561 in 2000-2001 naar een hoogtepunt van 2.715 in 2013-2014. Bovendien verdubbelde in dezelfde periode de geografische spreiding nagenoeg van 28 naar 57 landen. Sinds 2014 is er een stagnatie in de groei van internationale samenwerking zichtbaar, een trend die sinds de COVID-19-pandemie versterkte. Internationale partners ondersteunen vaker makers uit eigen land of verminderen hun coproductiebudgetten, wat leidde tot een verschuiving van internationale naar binnenlandse coproducties (Kunstenpunt, 2025).

Ook in de andere kunstdisciplines spelen coproducties en internationale presentatie een belangrijke rol, zij het op andere manieren. Het traject van **beeldende kunstenaars** is doorgaans individueler (Ferwerda et al., 2022) en hun professionele verbindingen zijn voornamelijk één-op-één relaties (Gielen, 2003). Hun netwerk van *peers* en organisaties waarmee ze samenwerken aan het begin van hun carrière is vaak bepalend voor de (internationale) kansen die ze later krijgen (Fraiberger et al., 2018). Slechts enkele grotere

[13] In 2024 voerde een groep studenten van de opleiding '*International Business Management*' aan Arteveldehogeschool in Gent een onderzoek naar de internationalisering van de Vlaamse circussector. Op basis van deskresearch stelden zij een dataset samen met de spreidingscijfers van 50 Vlaamse Circusgezelschappen in 2023. Om hun onderzoek verder aan te vullen namen ze interviews af bij 15 respondenten (circusartiesten en -studenten).

beeldende kunstinstellingen in Vlaanderen zetten hun internationale netwerken structureel in om coproducenten te zoeken en werken of expo's elders te tonen (Kunstenpunt, 2025).

Bij **literatuur** spelen vertalers dan weer een belangrijke rol bij internationalisering. Hier ligt de focus sterk op samenwerking met Nederland (Vlaamse auteurs publiceren hun werk ook vaak bij een Nederlandse uitgever), hoewel het literair grensverkeer tussen Nederland en Vlaanderen de laatste jaren moeilijk verloopt (Nederlandse auteurs vinden moeilijker aansluiting bij Vlaams leespubliek en omgekeerd) (Kunstenpunt, 2025). Daarnaast is de aanwezigheid op beurzen, werkbezoeken, internationale residenties etc. bepalend voor de internationale kansen van de Vlaamse literatuur. Het initiatief '*Flip through Flanders*' promoot bijvoorbeeld Nederlandstalige literatuur uit Vlaanderen in het Verenigd Koninkrijk en Ierland (Flanders Literature, z.d.).

Voor **film** zijn er structurele samenwerkingen tussen het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) en het Nederlands Filmfonds (NFF) en de Franse Gemeenschap. De Belgische Tax Shelter en *Screen Flanders* spelen een cruciale rol in internationale coproducties. Op Europees niveau bestaan er eveneens steunmechanismen, zoals het coproductiefonds Eurimages en *Creative Europe* (waarover meer in volgende paragraaf). Er zijn evenwel geen cijfers beschikbaar over het aantal internationale coproducties. Vertoningen op festivals bieden eveneens een belangrijke opportuniteit om internationale aandacht te genereren (Kunstenpunt, 2025).

Ook binnen het **cultureel-erfgoedveld** nemen coproducties en internationale toonmomenten een belangrijke plaats in. Musea, archieven en erfgoedbibliotheken werken regelmatig samen met buitenlandse partners aan gezamenlijk ontwikkelde tentoonstellingen, onderzoeksprojecten en publieksprogramma's. Internationale bruiklenen vormen daarbij een kernpraktijk, zowel in het kader van tijdelijke tentoonstellingen in Vlaanderen als bij presentaties van Vlaamse collecties in het buitenland.

4.1.2. Internationale samenwerkingen in het sociaal-culturele veld

Organisaties binnen het civiel **sociaal-cultureel werk**veld engageren zich vaak over maatschappelijke kwesties die ver voorbij onze landsgrenzen spelen. In de subsidieaanvragen voor de periode 2021-2025 rapporteert meer dan de helft (68 van de 131 organisaties) over (overwegend Europese) internationale initiatieven, samenwerkingen en partnerschappen (Jans & Van Gucht, 2022). Dit zijn internationale (samen)werkingen of deelname aan internationale netwerken (Jans, 2024). 42% maakt deel uit van één of

meerdere (formele) netwerken en 30% is lid van één of meerdere Europese koepels (onderzoek van De Federatie (2021, 21 mei)[14] in Jans, 2024, p. 135).

4.2. Internationale solidariteit

Samenwerkingsakkoorden zijn tegelijkertijd een uitdrukking van **internationale solidariteit**. Ze vertrekken vanuit wederkerigheid en gelijkwaardigheid en beperken samenwerking niet tot tijdelijke projecten, maar investeren in duurzame relaties gebaseerd op vertrouwen en gedeelde verantwoordelijkheid. Tabel 3 toont enkele voorbeelden van gesubsidieerde projecten die initieel niet benoemd werden als of gecreëerd werden omwille van internationale solidariteit, maar wel passen binnen dit thema.

Tabel 3: Voorbeelden gesubsidieerde projecten binnen bilaterale culturele samenwerkingsakkoorden

Project	Partners	Inhoud
You, Me, And Democracy	Vlaamse Gemeenschap & *Sibikwa Arts Centre*[15] (Zuid-Afrika)	In dit artistiek, creatief en digitaal project wisselen jongeren uit Zuid-Afrika en Vlaanderen hun visie op democratie uit. Dit project wil hun visie hierop versterken zodat zij hun plaats kunnen innemen in het vormgeven van en bijdragen aan een beter Zuid-Afrika voor iedereen.
SPIRIT CAPITAL	Kaaitheater (Vlaamse Gemeenschap) & Roland Gunst/John K Cobra (België & Zuid-Afrika)	Dit artistiek project en voorstelling vertrekt vanuit spirituele en culturele Congolese tradities om vragen te stellen over geschiedenis, macht en collectief geheugen. Het werk verbindt artistieke expressie met maatschappelijke thema's zoals internationale solidariteit, dekolonisatie en de erfenissen van ongelijkheid, en creëert zo ruimte voor alternatieve vormen van samenleven en betekenisgeving.
deBuren	Vlaamse Gemeenschap & Nederland	deBuren is het Vlaams-Nederlands huis voor cultuur en debat dat vanuit Brussel een forum voor cultuur, samenleving en politiek van de Lage Landen biedt. Ze willen een Vlaams-Nederlands cultureel en maatschappelijk ecosysteem creëren waarin getalenteerde makers opbloeien en burgers een gefundeerde mening kunnen vormen.

(Green, 2024; Kaaitheater, z.d.; deBuren, z.d.))

[14] Dit betreft een bevraging door De Federatie bij lidorganisaties uit de amateurkunstensector en het sociaal-cultureel werk, over Europese financiering en Europese vernetwerking (studie in opdracht van het Departement Cultuur, Jeugd en Media uitgevoerd door IDEA Consult).

[15] *Sibikwa Arts Centre* is een multidisciplinair expertisecentrum dat podiumkunsten inzet voor vooruitgang.

4.3. Capaciteitsopbouw

Op het vlak van capaciteitsopbouw spelen in de eerste plaats de steunpunten en grote cultuurinstellingen een rol in de ontwikkeling van sectorale expertise en professionalisering. Daarnaast kunnen culturele samenwerkingsakkoorden – zij het in beperktere mate – een aanvullend kader bieden voor institutioneel leren, ambtelijke uitwisseling en de ontwikkeling van gezamenlijke expertise. Hun bijdrage situeert zich dus vooral op het niveau van beleids- en netwerkontwikkeling, eerder dan in directe sectorale capaciteitsopbouw.

Hieronder (Tabel 4) enkele voorbeelden van gesubsidieerde projecten die binnen die initieel niet benoemd werden als of gecreëerd werden omwille van capaciteitsopbouw, maar wel passen binnen dit thema.

Tabel 4: Voorbeelden gesubsidieerde projecten binnen bilaterale culturele samenwerkingsakkoorden

Project	Partners	Inhoud
Binded Bodies	Circuscentrum (Vlaamse Gemeenschap) & *Artekale*[16] (Baskenland)	Dit partnerschap ondersteunt creatie in een andere regio, faciliteert synergiën en kennisuitwisseling. De uitwisseling zorgt ervoor dat partners werken en creëren in een nieuwe regio, en een nieuw professioneel netwerk uitbouwen.
Vertical Visions	Cirkus in beweging[17] (Vlaamse Gemeenschap) & *La Glo zirko dantzaka*[18] (Baskenland)	Partnerschap tussen luchtacrobaten en verticale dansers dat zich focust op technische kennisdeling. Ze verkennen de combinatie van live beeldende kunst, muziek en verticale dans, om uiteindelijk dit project van circus, muziek en illustratie via mediakunst te tonen aan een publiek.
Biometrika	Pilar vzw[19] (Vlaamse Gmeenschap) & *Ohme asbl*[20] (Franse Gemeenschap)	Dit partnerschap omtrent biometrische technologieën in de podiumkunsten zet in op uitwisselingen, synergiën en kennisdeling tussen artistieke, wetenschappelijke en publieke spelers.

(Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.a; z.d.g; z.d.h)

[16] *Artekale* is de koepelorganisatie voor straat- en openbare-kunsten in het Spaanse deel van het Baskenland.

[17] Cirkus in Beweging is een open huis voor circuseducatie in Leuven.

[18] *La Glo zirko dantzaka* is een bedrijf gespecialiseerd in luchtacrobatiek en verticale dans.

[19] Pilar vzw is een open artistiek laboratorium (kunst, cultuur en wetenschap) in Brussel (Etterbeek) voor jongeren.

[20] Ohme ASBL is een Brusselse organisatie die zich bezighoudt met kunst, wetenschap en technologie.

5. Multilateraal

Internationale samenwerking in de cultuursector wordt op multilateraal niveau ondersteund door verschillende beleidskaders, programma's en netwerken op Europees en mondiaal niveau. Deze instrumenten hebben uiteenlopende doelstellingen, maar kunnen bijdragen aan meerdere beleidsprioriteiten, dus zowel aan culturele democratie, internationale solidariteit en capaciteitsopbouw. Tabel 5 geeft een niet-exhaustief overzicht van de belangrijkste multilaterale programma's en initiatieven die relevant zijn voor de Vlaamse cultuursector.

Op **Europees niveau** zijn vooral de Europese Unie en de Raad van Europa bepalende multilaterale actoren in het lanceren van culturele initiatieven. De Raad van Europa vervult een centrale rol in het formuleren van normatieve kaders rond cultuur, erfgoed, participatie en culturele rechten. Via conventies, strategieën en aanbevelingen zet de Raad van Europa in op gedeelde waarden, goed bestuur en participatieve benaderingen. Deze kaders zijn richtinggevend voor nationaal en regionaal cultuurbeleid en vormen een referentiepunt voor internationale samenwerking binnen Europa. Een andere belangrijke instelling is de Europese Unie, die hierop inhoudelijk voortbouwt via strategische beleidskaders en operationele programma's die internationale culturele samenwerking concreet ondersteunen. Sinds 2007 werkt de EU met meerjarige strategische kaders voor cultuurbeleid. Subsidie- en mobiliteitsprogramma's, stedelijke initiatieven en onderzoeksprogramma's vertalen de normatieve uitgangspunten naar projecten, netwerken en partnerschappen. Deze instrumenten brengen de waarden van culturele democratie, internationale solidariteit en capaciteitsversterking in de praktijk.

Belangrijke initiatieven vanuit de **Raad van Europa** zijn (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.e; z.d.j; Raad van Europa, z.d.; 2018):

- **Strategie 21 (2017)**, een Europese Erfgoedstrategie voor de 21ste eeuw voor erfgoedbeleid en -beheer omtrent uitdagingen zoals participatie en goed bestuur
- **Faro-conventie**, een juridisch kader dat cultureel erfgoed benadert als een maatschappelijke hulpbron en het recht van burgers benadrukt om actief deel te nemen aan erfgoedzorg en -beleid
- **Compendium of Cultural Policies & Trends**, een online kennis- en databank die vergelijkbare en actuele informatie biedt over cultuurbeleid en beleidsontwikkelingen in Europese landen en regio's.

Belangrijke beleidskaders en financieringsinstrumenten vanuit de Europese Unie zijn (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.d; z.d.c; VI.BE, 2025):

- **Strategische en richtinggevende kaders:**
  - **Werkplan Cultuur van de Raad**: meerjarig samenwerkingskader van de EU-lidstaten binnen de Raad van de EU. In meerjarige werkcycli worden gezamenlijke prioriteiten vastgelegd, die via expertgroepen en uitwisselingsmechanismen worden uitgewerkt. Het Werkplan 2023-2026 is het meest recente werkplan.
  - **Joint Declaration "Europe for Culture – Culture for Europe":** politieke intentieverklaring welke het belang van cultuur benadrukt als fundament van het Europese samenwerkingsproject en als hefboom voor democratische veerkracht en internationale solidariteit
  - **Europese Agenda voor Cultuur:** Sinds 2007 werkt de EU met meerjarige strategische kaders voor cultuurbeleid.[21] De **Nieuwe Europese Agenda voor Cultuur (2018)** legde daarbij de nadruk op sociale cohesie, internationale culturele relaties en ondersteuning van de culturele en creatieve sector. Dit kader werd recent geactualiseerd en vervangen door het **Cultuurkompas** voor Europa, dat richting geeft aan het huidige EU-cultuurbeleid en Europese waarden en culturele rechten versterkt en internationale samenwerking bevordert.
- **Operationele en financiële instrumenten**
  - **Creative Europe:** subsidieprogramma ter bevordering en ondersteuning van de internationale samenwerking in de culturele, creatieve en audiovisuele sector
  - **Erasmus+**: programma dat mobiliteit, uitwisseling en professionele ontwikkeling voor studenten, jongeren en onderwijs- en cultuurprofessionals in Europa bevordert.
  - **Interreg**: EU-structuurfondsprogramma dat grensoverschrijdende samenwerking tussen regio's en lidstaten stimuleert, inclusief projecten op het gebied van cultuur en maatschappelijke ontwikkeling.
  - **Europese Culturele Hoofdsteden (ECoC)**: initiatief dat steden in Europa de kans biedt om culturele diversiteit, publieksbetrokkenheid en internationale samenwerking zichtbaar te maken via grootschalige culturele projecten.

[21] Voor meer informatie, zie: https://culture.ec.europa.eu/nl/policies/strategic-framework-for-the-eus-cultural-policy

    - **Horizon Europe**: EU-kaderprogramma voor onderzoek, innovatie en projectondersteuning rond cultureel erfgoed, digitalisering, inclusie en duurzame culturele ontwikkeling.

Op **mondiaal** vlak, is **UNESCO** de belangrijkste speler. Enkele voorbeelden van initiatieven:

- Conventies
    - **Conventie voor immaterieel cultureel erfgoed (2003)**: levende tradities en vakmanschap (nadruk op gemeenschapsbetrokkenheid) borgen en promoten
    - **Conventie inzake diversiteit van cultuuruitingen (2005)**: culturele diversiteit, interculturele dialoog en gelijke toegang tot middelen ondersteunen
- Verdragen
    - Verdrag inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict (1954)
    - Verdrag m.b.t. de maatregelen die moeten worden genomen tegen de ongeoorloofde invoer, uitvoer en overdracht van eigendom van cultuurgoederen (1970)
- Aanbeveling over de preservatie van, en toegang tot, documentair erfgoed in het digitale tijdperk (2015)
- ***Creative Cities Network***: internationaal stedennetwerk dat creativiteit inzet voor duurzame stedelijke ontwikkeling en samenwerking bevordert.
- ***Porto Santo Charter* (2021)**: richtlijn over culturele democratie en burgerschap onder de Portugese EU-presidentschap (erkend, maar geen officieel UNESCO-initiatief)

In de volgende secties (5.1–5.3) wordt dit instrumentarium thematisch benaderd: per beleidsdoel wordt toegelicht hoe en via welke mechanismen deze multilaterale kaders bijdragen aan internationale samenwerking.

Tabel 5: Overzicht multilaterale programma's en initiatieven (niet exhaustief)

Programma / initiatief	Type instrument	Kernfocus	Relevant i.k.v.
Raad van Europa			
Strategy 21 – Culture & Cultural Heritage	Strategisch kader	Kennis, educatie, samenwerking rond erfgoed	Culturele democratie (CD), Internationale solidariteit (IS), Capaciteitsopbouw (CO)
FARO-Conventie		Samenwerking en bredere betekenis van erfgoed	IS
Compendium of Cultural Policies & Trends	Kennisplatform	Vergelijkend cultuurbeleid, data en *good practices*	CO
Europese Unie			
Werkplan Cultuur van de Raad	Strategisch kader	kennisdeling en beleidsafstemming rond participatie, duurzaamheid, internationale culturele relaties en eerlijke arbeidsomstandigheden	CD - CO
Joint Declaration "Europe for Culture – Culture for Europe"	Intentieverklaring	cultuur als fundamentele pijler van de Europese samenwerking	CD - IS
Europese Agenda voor Cultuur - Cultuurkompas	Strategisch kader	democratische waarden, culturele rechten, internationale samenwerking	CD - IS
Creative Europe – Cultuur (en Media voor audiovisuele cultuur)	Subsidieprogramma	Voornaamste goedgekeurde projecten: Samenwerkingen; Europese netwerken van culturele organisaties; Literaire vertaalprojecten	CD - IS - CO
Erasmus+	Mobiliteits- en opleidingsprogramma	Uitwisseling, opleiding, professionele ontwikkeling	CO
Interreg	Structuurfonds	Grensoverschrijdende samenwerking	IS
Europese Culturele Hoofdsteden	Label + programma	Culturele samenwerking, publieksbereik, stedelijke ontwikkeling	CD - CBO
Horizon Europe	Onderzoeks- en subsidieprogramma	Onderzoek, (sociaal-culturele) innovatie, technologieën, digitalisering erfgoed en duurzaam, inclusief cultureel toerisme	CO
UNESCO			
Creative Cities Network	Stedennetwerk	Kennisdeling, samenwerking, stedelijke cultuurontwikkeling	IS - CBO

Conventies, bv.: Culturele diversiteit (2005) Werelderfgoed (1972) & Immaterieel Erfgoed (2003)	Conventies & programma's	Bescherming, samenwerking, kennisoverdracht	CD - IS - CO
Overkoepelend / multilateraal			
Internationale conferenties, netwerken en platforms	Netwerken & ontmoetingsfora	Uitwisseling, kennisdeling, beleidsontwikkeling	IS - CO

(Cultuurloket, z.d.; Europese Commissie, 2026)

5.1. Culturele democratie

5.1.1. Europees niveau

Culturele democratie vormt een expliciete beleidsprioriteit op Europees niveau en komt tot uiting in verschillende multilaterale kaders en programma's. Binnen het EU-cultuurbeleid ligt de nadruk op **gelijke toegang tot cultuur**, **participatie**, **diversiteit** en **inclusie**, met bijzondere aandacht voor groepen die structureel minder bereikt worden.

Op beleidsniveau speelt de **Raad van Europa** een centrale rol. Via de sociale component van **Strategie 21** wordt ingezet op "de relatie tussen erfgoed en samenlevingen, burgerschap, de overdracht en het delen van democratische waarden door middel van participatief bestuur, en goed bestuur door middel van participatief management" (Council of Europe, n.d.). Voorbeelden van aanbevelingen zijn het toegankelijk(er) maken van erfgoed, het ondersteunen van intergenerationele en interculturele projecten om erfgoed te promoten, en het aanmoedigen en beoordelen van burgerparticipatiepraktijken en -procedures. Daarnaast is **gendergelijkheid**, een pijler van culturele diversiteit, één van de prioriteiten van het werkplan voor cultuur van de Raad van de Europese Unie (2018), met het oog op het aanpakken van intersectionele genderkloven in culturele en creatieve sectoren.

Op programmatorisch niveau ondersteunt de **Europese Unie** culturele democratie via concrete initiatieven zoals het ***Creative Europe* - subprogramma Cultuur** dat transnationale samenwerking over alle kunstvormen, met bijzondere aandacht voor publieksontwikkeling en participatieve projecten bevordert (Creative Europe Desks Flanders and Wallonia-Brussels, 2017), zoals in de voorbeelden in Tabel 6. De nadruk ligt op "werken mét het publiek, niet enkel voor een publiek". Dit omvat de betrokkenheid van de toehoorders in elke stap van het creatieve proces en het bereik van nieuwe en behoud van bestaande publieken.

Tabel 6: Voorbeelden gesubsidieerde samenwerkingsprojecten omtrent culturele democratie binnen *Creative Europe* (oproep 2024)

Project	Projectleider & partners	Inhoud
queerPassion - rethinking classical music performing Bach diverse	Majestic (België) & ORIGINALKLANG E.V (Duitsland)	Dit inclusief en duurzaam kunstproject versterkt queer zichtbaarheid en diversiteit in de klassieke muziek via een nieuw Europees muziektheaterwerk. Het brengt professionele muzikanten en queer amateurzangers uit verschillende Europese landen samen in participatieve uitvoeringen en workshops.
IHMESI - 1000+ *Innovating Higher Music Education through Social Inclusion*	*Odessa National Academy of Music named after A. V. Nezhdanova* (Oekraïne), *Musethica* (Spanje), *Association Européenne des Conservatoires, Acaémies de Musique et Musikhochschulen* (België), *Escola Superior de Música de Catalunya* (Spanje) & *Instituto Politecnico do Porto* (Portugal)	Dit project vernieuwt het hoger muziekonderwijs in Europa door klassieke muziek te verbinden met sociale inclusie via de Musethica-methode. Muziekstudenten en topdocenten gaan naar sociale instellingen om meer dan duizend gratis concerten te geven aan gemarginaliseerde doelgroepen. Musici worden zo opgeleid tot sociaal geëngageerde kunstenaars, terwijl de maatschappelijke impact van muziek systematisch wordt onderzocht en gedeeld.
PAGE - *Project for Advancing coGnitivE accessibility in publishing*	*Boarve konsult* (Zweden), *Editora Trinta por Uma Linha* (Portugal), *Les Apprimeurs* (Frankrijk), Logopsycom (België), Yelo (Kroatië) & RISA (Slovenië)	PAGE stimuleert innovatie in de Europese uitgeefsector door publicaties cognitief toegankelijk te maken voor volwassenen met een verstandelijke en ontwikkelingsbeperking. Het project ontwikkelt kennis, tools en activiteiten rond toegankelijk lezen en schrijven en creëert toegankelijke boeken en een leesapp.

(Europese Commissie, 2026)

De deelnemende landen van *Creative* Europe, kunnen tevens financiering aanvragen via andere projecten zoals bijvoorbeeld ***Perform Europe***, een toekomstgericht financieringsprogramma voor de Europese podiumkunsten dat internationale netwerken faciliteert en tournee-projecten ondersteunt. **Inclusie en diversiteit** - op welke manier *touren* over grenzen heen meer inclusief gemaakt kan worden – is één van hun prioriteiten.

Met het nieuwe strategisch kader **'Cultuurkompas voor Europa'**[22] wil de Europese Commissie inspelen op uitdagingen zoals ongelijke toegang tot cultuur. Het strategisch kader "Cultuurkompas voor Europa" moet worden gelezen tegen de achtergrond van de Joint Declaration "Europe for Culture – Culture for Europe" (2023), waarin Europese

[22] Dit kadert binnen de *Joint Declaration 'Europe for Culture – Culture for Europe'*. Meer informatie: https://culture.ec.europa.eu/document/draft-joint-declaration-europe-for-culture-culture-for-europe

cultuurministers cultuur expliciet positioneren als fundament van democratische samenlevingen en als drager van Europese waarden. Het Cultuurkompas vormt een beleidsmatige concretisering van deze politieke ambitie binnen het werk van de Europese Commissie. Eén van de kernrichtingen is "een Unie die de Europese waarden en culturele rechten hooghoudt en versterkt" (Europese Commissie, 2025, p. 4). Concrete maatregelen omvatten onder meer de publicatie van een rapport dat lidstaten ondersteunt bij het vergroten van de participatie van personen met een handicap in de cultuursector en initiatieven om de toegang van jongeren tot cultureel erfgoed te verbeteren, bijvoorbeeld via culturele erfgoedpassen, *DiscoverEU Culture Routes*[23] en de EU-jeugdkaart in het kader van Erasmus+[24]. Daarbij dient opgemerkt dat het Cultuurkompas zowel bestaande als nieuwe acties van de Commissie omvat, waarbij over de nieuwe acties voorlopig weinig bekend is omdat het document slechts beperkte duidelijkheid biedt over hun concrete invulling, implementatie en timing.

Met de **Culturele Hoofdstad van Europa** (*ECoC, European Capital of Culture)* wil de Europese Unie de culturele rijkdom en diversiteit van Europa in de kijker zetten (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.c). In 2030 wordt Leuven - na Bergen (2015), Brugge (2002), Brussel (2000) en Antwerpen (1993) - één van de nieuwe titeldragers. Het organiseren hiervan stimuleert **sociale inclusie** binnen steden en lokale gemeenschappen (Liu, 2014; Nakagwa, 2010; Sasaki, 2010). Een sterke **betrokkenheid** van de (lokale) **gemeenschap** is een voorwaarde opdat cultuur inclusiviteit kan versterken (Liu, 2014). Toen Marseille in 2013 deze titel droeg, gingen lokale bewoners en kunstenaars niet akkoord met het cultureel imago van de stad dat voorgedragen werd (Giovanangeli, 2015). Zij organiseerden protestprojecten (posterkunst op stadsmuren, literatuur en liederen) om te vermijden dat hun lokale cultuur uitgewist zou worden in dit grootschalig project. Gelijkaardige discussies over representatie, draagvlak en betrokkenheid van de culturele sector doken ook in andere kandidaat- en titelsteden op, wat erop wijst dat participatie en gedeeld eigenaarschap cruciale aandachtspunten zijn bij de organisatie van een Culturele Hoofdstad van Europa.

[23] De *DiscoverEU Culture Routes* zijn speciale thematische reisroutes door Europa, samengesteld voor jongeren.

[24] De Europese jeugdkaart is een voordeelkaart voor jongeren in Europa, uitgegeven binnen het netwerk *European Youth Card Association* (EYCA).

5.1.2. Mondiaal niveau

UNESCO legt wereldwijd kaders vast om culturele democratie te bevorderen, zoals de Conventie betreffende de bescherming en bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.k). Belangrijke doelen en leidende principes daarin zijn het beschermen en promoten van culturele diversiteit, het aanmoedigen van interculturele dialoog en het waarborgen van gelijke toegang tot een rijk aanbod van cultuuruitingen, inclusief de middelen voor expressie en verspreiding (UNESCO, 2005). België rapporteerde in 2018 en 2021 over de uitvoering van deze conventie, waarbij maatregelen rond interculturaliteit, interculturele dialoog en culturele participatie werden belicht, en de integratie van de conventiedoelstellingen in het cultuurbeleid werd beschreven (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.k; UNESCO, z.d.b).

Binnen UNESCO is er een traject **MONDIACULT** en een onderdeel daarvan is de grootste conferentie op het gebied van cultuurbeleid wereldwijd (UNESCO, z.d.e). Tijdens de editie van 2025 werd expliciet gesteld dat cultuur als een "*stand-alone goal*" moet worden opgenomen in de ontwikkelingsstrategie van de Verenigde Naties, waarbij culturele rechten voor iedereen gewaarborgd moeten zijn. Ook het *Pact for the Future* van de Verenigde Naties (2024) stelt dat cultuur (en sport) moet beschermd en gepromoot worden als integraal onderdeel van duurzame ontwikkeling.

Het Porto Santo Charter (2021)[25] stelt ten slotte dat de sector zelf een verantwoordelijkheid hierin draagt. Enkele aanbevelingen hierin voor culturele instellingen zijn: investeren in de toegankelijkheid van instellingen en programma's, rekening houdend met de specifieke behoeften van individuen en gemeenschappen; programmatoren en kunstenaars uit diverse gemeenschappen uitnodigen om het publiek te diversifiëren; en actief werken in en met de gemeenschap om ook uitgesloten doelgroepen te bereiken (p. 13).

5.2. Internationale solidariteit

5.2.1. Europees niveau

Internationale solidariteit is eveneens een belangrijke pijler binnen het Europese cultuurbeleid. '***Voices of Culture***' (2015-2023) - onderdeel van de Nieuwe Europese Agenda

[25] Het Porto Santo Charter is een is een Europees beleidsdocument dat oproept tot een meer democratische, inclusieve en participatieve visie op cultuur. Voor meer informatie en een overzicht van alle aanbevelingen: https://portosantocharter.eu/the-charter/

voor Cultuur[26] - bracht het maatschappelijk middenveld samen in een gestructureerde dialoog om de invloed van de cultuursector in beleidsvorming te versterken (Europese Commissie, 2024). Het **Interreg-programma** bevordert dan weer grensoverschrijdende, transnationale en interregionale samenwerking waaronder cultuurprojecten, en ondersteunt duurzame partnerschappen om de unieke noden van regio's en gemeenschappen aan te pakken (Interreg, z.d.a; z.d.b).

Verder draagt ook het **Cultuurkompas voor Europa** (Europese Commissie, z.d.; 2025; VI.BE, 2025) bij aan internationale solidariteit in haar vier kerndoelen: het versterken van Europese waarden en culturele rechten, het vergroten van de slagkracht van kunstenaars en cultuurprofessionals, het inzetten van cultuur en erfgoed voor een sterker en hechter Europa en het bevorderen van internationale samenwerking op cultureel vlak. Acties hiervoor zijn onder meer een EU-kunstenaarscharter en een *EU Culture Data Hub*.

Via ***Creative Europe*** stimuleert de Europese Unie internationale culturele samenwerking en transnationale projecten. Tabel 7 beschrijft enkele voorbeelden van gesubsidieerde samenwerkingsinitiatieven omtrent internationale solidariteit binnen *Creative Europe.*

Tabel 7: Voorbeelden gesubsidieerde samenwerkingsprojecten binnen *Creative Europe* (oproep 2024) over internationale solidariteit

Project	Projectleider & partners	Inhoud
25AV	Kiosk Radio (België), Radio 8000 (Duitsland), Radio Raheem (Italië), Infame radio (Tsjechië) & STEGI.RADIO (Griekenland)	Dit pan-Europees platform bevordert samenwerking tussen muziek en beeldende kunst en live artistieke praktijk. Het brengt artiesten, regionale radio's en kunstorganisaties samen in duurzame relaties waarin onder andere infrastructuur wordt gedeeld. Residenties, gezamenlijke creaties en publieke showcases stimuleren onder andere langdurige relaties.
R.O.M. – *Residencies On the Move*	*La Balsamine*v (België), *Théâtre Périscope* en *Prospero* (Canada), *Le joli collectief – Théâtre 'lAire Libre* (Frankrijk), *Reykjavik Dance Festival* (Ijsland) & *Santarcangelo Festival* (Italië)	Dit internationaal netwerk van theaters en festivals brengt creatie- en distributieruimtes samen die samenwerken om een netwerk van residenties, distributie en uitwisselingspraktijken op te bouwen en ondersteunt zo kunstenaars. Door hen te laten leven en werken binnen partnerorganisaties ontstaan duurzame relaties tussen makers en instellingen.

[26] De Nieuwe Europese Agenda voor Cultuur is ondertussen vervangen door het Cultuurkompas voor Europa.

OASis - *Open Art Spaces in Synergy*	*Fundacja Inna Przestrzen* (Polen), *Gerardor* (Portugal), *City Mine(d)* (België), Tesserae (Duitsland), *Congres of Cultural Activists* (Oekraïne), *Cultivamos Cultura* (Portugal), *Bethlen Téri Színház* (Hongarije), *Fondazione Campania Welfare* (Italië), KIBLA (Slovenië), *Le Garage Moderne* (Frankrijk), One Caucasus (Georgië), *Today Art Initiative* (TAI) (Armenië), *Università Telematica Pegaso* (Italië), *Machaon International* (Slowakije)	Dit project ontwikkelt een Europees netwerk van open en vrij toegankelijke kunstruimtes die drempels in de kunstwereld verlagen en verbindt uiteenlopende organisaties en landen door gedeelde werkplekken en residenties waar internationale en lokale kunstenaars samenwerken met gemeenschappen.

(Europese Commissie, 2026)

Tot slot is ook hier de **Raad van Europa** een belangrijke actor. **Strategie 21** zet in op **duurzame relaties** voor het overgedragen van erfgoed aan toekomstige generaties en samenwerking tussen staten: "*This challenge cannot be taken on by each State in isolation. Everyone's efforts must be carried forward, supported and extended by the others, by means of a common awareness and harmonious and consistent actions*" (Raad van Europa, 2018, p. 8). De Faro-conventie zet in op gedeelde verantwoordelijkheid en samenwerking rond erfgoed (Raad van Europa, z.d.).

5.2.2. Mondiaal niveau

Op mondiaal niveau speelt **UNESCO** een sleutelrol in het beschermen en bevorderen van cultuur en erfgoed (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.k). Dit gebeurt bijvoorbeeld via multinationale UNESCO-erkenningen voor immaterieel erfgoed (Vlaamse Unesco Commissie & Unesco Platform Vlaanderen vzw, z.d.). Vlaanderen participeert ook via onder andere de **Vlaamse UNESCO Commissie** en het ***Memory of the World*-programma**, dat internationale solidariteit benadrukt bij de bescherming van documentair erfgoed in conflict- of rampgebieden (UNESCO, z.d.d). Het '***Creative Cities Network***' stimuleert steden om kennis te delen, samen te werken en duurzame stedelijke ontwikkeling te bevorderen (UNESCO, z.d.a). Ook in het '***Inter-Agency Platform on Culture for Sustainable Development***' **(IPCSD)** – voor het bevorderen van een gestructureerde dialoog en samenwerking op het gebied van cultuur en duurzame ontwikkeling - ligt de nadruk op internationale samenwerking (UNESCO, z.d.c). Men wil hiermee de relevantie, efficiëntie en samenhang van internationale en regionale **samenwerkingsstrategieën en -maatregelen** versterken in gebieden die relevant zijn voor cultuur. Andere internationale initiatieven zoals *World Culture Open* (z.d.) bieden platforms voor wereldwijde culturele samenwerking en dialoog, en versterken kennisuitwisseling tussen organisaties, beleidsmakers en culturele professionals.

5.3. Capaciteitsopbouw

5.3.1. Europees niveau

Op Europees niveau bestaan verschillende beleidskaders, programma's en netwerken die gericht zijn op het versterken van kennis, vaardigheden en organisatorische capaciteit binnen de cultuursector. Deze initiatieven ondersteunen kunstenaars, cultuurprofessionals en organisaties bij internationale samenwerking, professionele ontwikkeling en duurzame werking. Een centraal instrument is ***Creative Europe*** en het **Cultuur-subprogramma**, dat internationale samenwerking stimuleert en expliciet inzet op capaciteitsopbouw via samenwerkingsprojecten en Europese netwerken (Tabel 8). **Samenwerkingsprojecten** ondersteunen transnationale samenwerking over alle kunstvormen heen. Eén van de prioriteiten waaraan de ondersteunde activiteiten kunnen voldoen is capaciteitsopbouw, bijvoorbeeld door het aanmoedigen van professionele kennisontwikkeling via opleiding, training en uitwisseling of het ontwikkelen van vaardigheden die aansluiten bij de digitale realiteit. **Europese netwerken** stimuleren hoofdzakelijk professionele kennisdeling tussen cultuurorganisaties, en versterken capaciteit door onder meer training, *mentorship* en het uitwisselen van *best practices* binnen de sector.

Tabel 8: Voorbeelden gesubsidieerde initiatieven binnen *Creative Europe* over capaciteitsopbouw

Project	Projectleider & partners	Inhoud
Samenwerkingsprojecten		
Cultural BEES	11 partners uit 6 landen (België, Cyprus, Slovenië, Italië, Polen, Bulgarije)	Dit project ontwikkelt en implementeert een trainingsprogramma en digitale *toolkit* om jongeren de kennis, (ondernemerschaps-) vaardigheden en instrumenten te bieden voor een succesvolle loopbaan binnen de Culturele en Creatieve Industrie (CCI)-sector.
Visiting Artists Programme (VAP)	Concertgebouw Brugge (België) & o.m. Danscentrum Syd (Zweden, coördinator), *Coda Oslo International Dance Festival* (Noorwegen), *International Dance Festival Of Ireland Company*	Dit initiatief (2025-2027) ondersteunt dansartiesten die internationaal willen toeren bij het begrijpen van deze context en haar complexiteit. Artiesten bezoeken partnerfestivals, volgen een door experts samengesteld programma en ontmoeten lokale artiesten, presentatoren en festivalprofessionals. Internationale dansfestivals spelen zo een belangrijke rol in de mobiliteit en transnationale artistieke ontwikkeling van hedendaagse dans in Europa. Ze ontvangen ook programmeurs uit andere regio's, wat uitwisseling van kennis en netwerkvorming stimuleert.
CELA - *Connecting Emerging*	Passa Porta NL (België), Vlaams-Nederlands Huis De Buren (België –	Dit project (2024-2027), gericht op de ontwikkeling van literaire talenten, transnationale creatie, promotie en verspreiding van literaire werken en literaire artiesten in kleine taalmarkten in

Literary Artists	Nederland) & o.m. Stichting Wintertuin (Nederland, Coördinator), *Krakowskie Biuro Festiwalowe* (Polen)	Europa, brengt een divers netwerk van literaire organisaties samen om op internationaal niveau samen te werken en hun leden de vaardigheden, tools en netwerken voor een duurzame professionele praktijk te bieden.
Europese netwerken van cultuurorganisaties		
THRIVE - Transfer, Harness, Resiliate, Innovate, Venture, Explore	IETM (*Informal European Theatre Meeting*) -leden (547 organisaties in 63 landen)	Dit podiumkunstennetwerk (2025-2028) focust op het versterken van vaardigheden en expertise om mondiale uitdagingen aan te pakken, het opschalen van innovatie, het bevorderen van een gunstig beleids- en regelgevend kader en het verder internationaliseren van het IETM-netwerk. Dit gebeurt via het consolideren van kennis via onderzoek, sectordialogen en ledenprogramma's; het overdragen van kennis via opleidingen, beleidsrichtlijnen en beleidsnota's; en het versterken en verspreiden van kennis via plenaire bijeenkomsten, samenwerkingen en gezamenlijke beleidsactiviteiten.

(Europese Commissie, 2026)

Verder biedt ook **Erasmus+** relevante mogelijkheden voor capaciteitsopbouw in de cultuursector. Hoewel het programma primair gericht is op onderwijs, opleiding, jeugd en sport, ondersteunt het ook transnationale samenwerking en mobiliteit die bijdragen aan vaardighedenontwikkeling, internationale netwerken en organisatorische versterking. Dit biedt zowel mogelijkheden voor instellingen in het hoger kunstonderwijs als voor cultuurorganisaties op vlak van capaciteitsopbouw. Een voorbeeld binnen het domein jeugd is het project '*Oops, I arted - a residency in playful exploration and losing control*'. Het project brengt een internationale groep van jonge kunstenaars samen en zet in op zowel artistieke ontwikkeling als mentaal welzijn. Een ander voorbeeld is HarmaHUB. Dit project ontwikkelt een centrale online hub met tools en bronnen voor studenten, docenten en onderzoekers in muziektheorie, met als doel kennisdeling, ondersteuning van pedagogische en onderzoekspraktijken en grotere afstemming van het academische muziekaanbod in Europa.

Daarnaast functioneert het programma **Europese Culturele Hoofdsteden (ECoC)** als een leer- en ontwikkeltraject voor steden en culturele ecosystemen (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.c). Naast publiekswerking en internationale zichtbaarheid genereren ECoC's duurzame kennis rond cultuurbeleid, participatie, erfgoedwerking en stedelijke ontwikkeling. Kandidatuur- en titelsteden investeren sterk in monitoring, onderzoek, educatie en kennisdeling, onder meer via netwerken van voormalige, huidige en toekomstige ECoC-steden (zie o.a. bidbook LOV2030).

Horizon Europe, het Europese kaderprogramma voor onderzoek en innovatie, biedt bijkomende kansen voor de cultuursector, vooral op het vlak van kennisontwikkeling,

interdisciplinair onderzoek en innovatie via samenwerking met academische en technologische partners. Binnen clusters zoals *Culture, Creativity and Inclusive Society* worden projecten ondersteund rond cultureel erfgoed, digitalisering, participatie, inclusie en duurzaam cultureel toerisme.

Binnen **Strategie 21 van de Raad van Europa** focust de pijler '*Knowledge and Education*' op de bewustmaking, opleiding, het onderzoek en levenslang leren in relatie tot cultureel erfgoed. Een kernprincipe is het systematisch delen van praktijken en ervaringen tussen lidstaten, zodat zij van elkaar kunnen leren en inspiratie kunnen putten voor de implementatie van hun erfgoedbeleid (Raad van Europa, 2018, p. 2).

Tenslotte ondersteunt het ***Compendium of Cultural Policies & Trends***, capaciteitsopbouw via een internationaal digitaal kennisplatform dat het cultuurbeleid van verschillende landen documenteert, analyseert en vergelijkt, wat beleidsleren, kennisuitwisseling en professionalisering faciliteert. Vlaanderen draagt hier actief aan bij via Kunstenpunt.

5.3.2. Mondiaal niveau

UNESCO speelt op mondiaal niveau een centrale rol in kennisopbouw, opleiding, onderzoek en internationale samenwerking via internationale conventies en programma's. De **Werelderfgoedconventie** (1972) bijvoorbeeld focust op de bescherming van cultureel en natuurlijk erfgoed van uitzonderlijke universele waarde, terwijl de **Conventie voor het borgen van het immaterieel cultureel erfgoed** (2003) levende tradities, praktijken en vakmanschap benadrukte, met aandacht voor overdracht, educatie en gemeenschapsbetrokkenheid. Via de **Conventie inzake de diversiteit van cultuuruitingen** (2005) wordt beleidsontwikkeling, capaciteitsversterking en kennisdeling in de culturele sector wereldwijd ondersteunt.

Het UNESCO ***Creative Cities Network*** (UNESCO, z.d.a) is een belangrijk instrument voor stedelijke capaciteitsopbouw. Het netwerk stimuleert kennisdeling, *peer learning* en internationale samenwerking rond cultuurbeleid, innovatie en educatie binnen specifieke creatieve domeinen. Via deelname versterken steden hun beleidsmatige en professionele capaciteit, onder meer via gezamenlijke projecten, uitwisselingen en internationale conferenties. In Vlaanderen is Gent aangesloten als *Creative City of Music* en Kortrijk als *Creative City of Design*, wat hun internationale positie en expertiseontwikkeling versterkt.

Tot slot dragen **internationale conferenties, netwerken en platforms** bij aan kennisdeling, beleidsontwikkeling en professionele versterking binnen de cultuur- en erfgoedsector. Ze bieden ontmoetingsplaatsen voor beleidsmakers, onderzoekers en cultuurprofessionals, en

faciliteren duurzame samenwerkingen, gezamenlijke agenda's en gedeelde referentiekaders. Voorbeelden zijn academische en/of thematische conferenties rond erfgoed, cultuurbeleid of digitale transformatie, internationale beroepsnetwerken en multilaterale kennisplatformen.

6. Uitdagingen voor internationale samenwerking

De voorafgaande hoofdstukken (3, 4 en 5) tonen dat internationale samenwerking in Vlaanderen zich afspeelt op drie onderling verweven niveaus: sectoraal, bilateraal en multilateraal, en dat deze niveaus relevant zijn met betrekking tot de drie belichtte transversale thema's: culturele democratie, internationale solidariteit en capaciteitsopbouw. De analyses maken ook zichtbaar dat elk niveau zijn eigen logica, operationele realiteit en ook spanningsvelden kent. Dezelfde dynamieken die internationale samenwerking mogelijk maken, genereren ook de belangrijkste uitdagingen. Dit hoofdstuk brengt die uitdagingen samen. We maken daarbij een onderscheid tussen uitdagingen op beleidsmatig en sectoraal niveau.

6.1. Beleid - Het Vlaams internationaal cultuurbeleid: tussen ambitie en praktijk

De voorgaande hoofdstukken tonen aan dat internationale samenwerking een structureel en onmisbaar onderdeel vormt van het Vlaamse culturele ecosysteem. Vlaamse kunstenaars, organisaties en steunpunten zijn sterk internationaal ingebed, met een uitgesproken Europese oriëntatie en een groeiende verwevenheid tussen lokale, Europese en mondiale praktijken. Tegelijkertijd speelt deze internationale werking binnen een complex spanningsveld tussen beleidsambities en uitvoeringsrealiteit.

In deze paragraaf worden de belangrijkste aandachtspunten van het huidige en toekomstige Vlaams internationaal cultuurbeleid samengebracht, met bijzondere aandacht voor structurele, inhoudelijke en operationele uitdagingen. Deze noden zijn deels herkenbaar op Vlaams niveau, maar worden op internationaal niveau versterkt door schaalvergroting, beleidscomplexiteit, asymmetrische machtsverhoudingen en uiteenlopende culturele contexten. Hoewel de uitdagingen sector overschrijdend zijn, manifesteren ze zich vaak verschillend per discipline.

6.1.1. Noden op het vlak van internationalisering

Over de verschillende deelsectoren heen wijzen analyses en praktijkervaringen op een aantal terugkerende noden ((Janssens & Boogaarts, 2024). Een eerste cluster betreft (1) **financiële**

middelen, kennis, capaciteit en netwerken (Janssens & Boogaarts, 2024). Internationale samenwerking vergt financiële armslag, gespecialiseerde expertise, tijd en organisatorische draagkracht, zowel bij individuele makers als bij organisaties en ondersteunende structuren.

Bijkomend is er nood aan (2) een **sterkere, meer competitieve positionering en 'exportsteun'** van Vlaamse culturele actoren in internationale contexten. Dit vraagt middelen, zichtbaarheid, innovatie, capaciteit en competenties en kennis over ontwikkelingen op het terrein.

Een eenzijdige focus op competitiviteit en 'export' biedt echter onvoldoende antwoorden op de uitdagingen waarmee internationale samenwerking vandaag wordt geconfronteerd. Samenwerking kan niet langer uitsluitend benaderd worden vanuit concurrentie, zichtbaarheid of exportlogica. Er groeit een breed gedragen behoefte aan duurzame, wederkerige en solidaire modellen, die principes van fair practice, inclusiviteit, meertaligheid en ecologische verantwoordelijkheid integreren. Dit vraagt om nieuwe benaderingen die vertrekken **vanuit samenwerking en solidariteit**, en om een **systeemverandering** naar een meer houdbare internationale praktijk op cultureel, economisch, sociaal en ecologisch vlak.

6.1.2.Het huidig en toekomstig internationaal cultuurbeleid

Janssens en Boogaarts (2024) identificeren de volgende drie clusters van lacunes op vlak van internationaal cultuurbeleid: Een eerste element betreft het **herijken van de uitgangspunten** van internationaal cultuurbeleid. Er is nood aan een flexibele, contextgevoelige en langetermijnstrategie, de positionering van Vlaanderen in transnationale ecosystemen met tegelijk oog voor lokale verankering, het expliciteren van randvoorwaarden zoals *fair practice*, inclusiviteit en ecologische duurzaamheid en samenwerking tussen sectoren, beleidsniveaus en partners.

Een tweede aspect is het **herijken van de doelstellingen** van internationaal cultuurbeleid. Sectorspecifiek ligt de nadruk op het versterken van Vlaamse actoren via financiering, collectieve promotie, netwerkontwikkeling en het opbouwen van voldoende draagkracht. Cultuurbreed gaat het om het stimuleren van een meer duurzame internationale praktijk, onder meer via gedeelde thema's, innovatie, experiment en gezamenlijke leertrajecten. Beleidsdomeinoverschrijdend wordt ingezet op het valoriseren van culturele sterktes binnen het bredere Vlaamse beleid, het positioneren van Vlaanderen als '*State of the Art*' en het herdenken van bilaterale culturele relaties en geografische focusgebieden.

Tot slot wijzen ze op een aantal **procesmatige aandachtspunten**: de vertaling van strategie naar actie (met nood aan een duidelijke visievorming, actieplannen, evaluatie en voldoende middelen en capaciteit); investeren in kennisopbouw: en de nood aan betere afstemming en samenwerking in de praktijk van het internationaal cultuurbeleid (door gezamenlijke strategieontwikkeling, activering van netwerken en het versterken van capaciteit en regie).

Op basis van de door Janssens en Boogaerts (2024) geformuleerde noden en hiaten, andere relevante literatuur en een eigen analyse van de doorgenomen pistes voor internationale samenwerking formuleren we hieronder drie categorieën van concrete uitdagingen:

- **structurele en geografische uitdagingen** (sectie 5.2);
- **inhoudelijke en normatieve uitdagingen** (sectie 5.3);
- **praktische en operationele uitdagingen** (sectie 5.4).

5.2. Sectorale uitdagingen

5.2.1. Structurele en geografische uitdagingen

Sterke Europese oriëntatie: Internationale samenwerking vanuit Vlaanderen is in sterke mate Europees georiënteerd. Dit werd reeds gedocumenteerd voor podiumkunsten (Leenknegt et al., 2017), maar geldt ook voor andere culturele subsectoren. Deze focus hangt samen met de nabijheid van partners, de gedeelde beleidskaders, de beschikbaarheid van Europese financieringsinstrumenten en de lagere administratieve en logistieke drempels binnen Europa. Deze sterke Europese oriëntatie beperkt de ontwikkeling van structurele relaties buiten Europa. Niet-Europese samenwerking blijft in vergelijking beperkt, zowel qua aantal projecten als qua structurele inbedding. Gezien de groeiende rol van mondiale netwerken en beleidskaders (bijv. UNESCO), kan het versterken van relaties buiten Europa bijdragen aan bredere kennisuitwisseling, diversere inspiratiebronnen en een grotere zichtbaarheid van Vlaamse cultuur in een mondiale context.

Competitie, dalende speelkansen en coproductie-engagementen: De toegenomen internationalisering gaat gepaard met stijgende concurrentie tussen kunstenaars en organisaties. Hoewel het totale aantal producties niet noodzakelijk afneemt, verandert de spreiding van speelkansen: presentatieplekken programmeren internationaler, waardoor meer actoren – lokaal en internationaal – aanspraak maken op een relatief beperkt aantal slots. Dit vertaalt zich in dalende speelkansen, een groeiende druk op presentatieplekken en verminderde coproductie-engagementen. Internationale coproducties blijven belangrijk, maar de financiële bijdragen van buitenlandse partners nemen af, wat het risico voor

Vlaamse actoren verhoogt. De druk om ook internationaal voortdurend zichtbaar te blijven kan tevens leiden tot sociaal-economische kwetsbaarheid, burn-outs en een verstoorde *work-life balance*.

Afhankelijkheid van supranationale financiering: Internationaal werken impliceert een sterke afhankelijkheid van Europese en andere internationale fondsen. Vlaanderen heeft beperkte invloed op de prioriteiten en budgetten van deze programma's. Wijzigingen in prioriteiten, budgetten of toekenningscriteria kunnen de continuïteit van internationale samenwerking onder druk zetten. Internationale partners verwachten bovendien vaak dat Vlaamse aanbieders financiering meebrengen, wat hun onderhandelingspositie onder druk zet en kan leiden tot annuleringen wanneer subsidies uitblijven (Circuscentrum, 2024; Kunstenpunt, 2025).

Fragmentatie van beleid en middelen: Internationaal cultuurbeleid raakt aan meerdere beleidsdomeinen (cultuur, buitenlandse zaken, toerisme en creatieve economie). De verkokering tussen deze domeinen en tussen verschillende internationale instrumenten bemoeilijkt een geïntegreerde en strategische aanpak. In de muzieksector leeft bijvoorbeeld sterk de vraag naar een overkoepelend strategisch plan voor internationalisering (Kunstenpunt, 2025). Dit omvat het verfijnen en versterken van bestaande en creëren van nieuwe beleidsinitiatieven, het uitbreiden van de middelen en internationale acties van Belgium Booms[27] en de creatie van een exportkantoor.

Datakloof: Er ontbreekt vandaag een robuuste empirische basis en systematische monitoring van internationale activiteiten (Janssens & Boogaerts, 2024). Hoewel er verspreid data beschikbaar is in jaarverslagen en subsidiedossiers, wordt deze momenteel hoofdzakelijk gebruikt voor de verantwoording van overheidsuitgaven en nauwelijks geanalyseerd om strategisch te anticiperen op kansen aan de internationale 'vraagkant'. Het is belangrijk te evolueren naar een *evidence-based* beleid via een langetermijnproces van kwalitatieve en kwantitatieve kennisopbouw.

6.2.2.Inhoudelijke en normatieve uitdagingen

Verschillende culturele referentiekaders: Begrippen als participatie, toegankelijkheid en diversiteit krijgen in verschillende landen en contexten uiteenlopende invullingen. Deze

[27] Belgium Booms is een samenwerkingsinitiatief van VI.BE (Vlaanderen) en Wallonie-Bruxelles Musiques (Wallonië) dat Belgische artiesten en hun entourage ondersteunt om een duurzame internationale carrière uit te bouwen. Meer informatie: https://www.belgiumbooms.be/

verschillen in culturele normen, waarden en beleidskaders kunnen samenwerking bemoeilijken en vragen om interculturele gevoeligheid en afstemming.

Spanning tussen competitie en duurzame samenwerking: Internationale samenwerking is vaak georganiseerd via projectmatige en competitieve subsidie-instrumenten, wat langdurige relaties en structurele samenwerkingsverbanden bemoeilijkt. Er is een toenemende vraag naar meer duurzame modellen die verder gaan dan ad-hoc projecten en meer inzetten op wederkerigheid en continuïteit (Circuscentrum, 2024; Kunstenpunt, 2025).

Beperkte transversaliteit: Hoewel Vlaanderen hier steeds sterker op inzet, blijven internationale partnerschappen vaak discipline- en domeingebonden. Internationale verklaringen zoals de UNESCO-MONDIACULT pleiten ervoor cultuur te verankeren in brede publieke domeinen en beleidsdisciplines, maar de praktische organisatie van samenwerkingsverbanden blijft vaak beperkt tot traditionele sectorale structuren, wat spanningen kan veroorzaken tussen beleidsambities en praktijkervaringen.

Meertaligheid en diversiteit: Internationaal werken vereist een meertalige aanpak en aandacht voor diversiteit (Circuscentrum, 2024; Kunstenpunt, 2025), zowel in communicatie als in artistieke en participatieve praktijken. Dit is niet louter praktisch, maar raakt aan vragen over inclusie, representatie en publieksbenadering in verschillende contexten.

Artistieke autonomie en vrijheid: Internationale samenwerking kan spanning oproepen tussen lokale beleidskaders, financieringsvoorwaarden en de artistieke autonomie van makers. In sommige landen kunnen politieke ideologieën of wetgeving restricties opleggen aan voorstellingen, publicaties of projecten (Reitov & Whyatt, 2024). Het beschermen van artistieke vrijheid vraagt daarom niet alleen aandacht voor projectstructuren, maar ook voor juridische en politieke contexten, evenals voor interculturele afstemming .

6.2.3. Praktische en operationele uitdagingen

Naast structurele en inhoudelijke knelpunten blijven er belangrijke praktische uitdagingen bij internationale samenwerking (Circuscentrum, 2024; Janssens & Boogaarts, 2024, Kunstenpunt, 2025):

- **Administratieve ongelijkheid in mobiliteit**, onder meer door visaproblematieken en werkvergunningsvereisten voor makers van buiten de Schengenzone;
- **Complexe en uiteenlopende regelgeving per land** (bijvoorbeeld douaneformaliteiten, transport, invoerheffingen en fiscale verplichtingen);
- **Duurzaamheid**:

- *Ecologisch*: de ecologische impact van internationale mobiliteit vraagt om een heroverweging van reis- en tourmodellen;
- *Menselijk*: intensief internationaal werken kan een zware impact hebben op het psychosociaal welzijn van makers en medewerkers.

Hoge drempels bij internationale subsidieaanvragen, die vooral voor kleinere organisaties een belemmering zijn om internationale kansen gericht te benutten.

7. Referenties

BUDA. (z.d.). *Aanvraag residentie*. https://www.buda.be/aanvraag-residentie/

Circuscentrum. (2024). *Landschapstekening circus.* https://www.circuscentrum.be/nl/landschapstekening-circus

Council of Europe. (n.d.). *Cultural heritage – Strategy 21 – Social component (S)*. https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-s

Creative Europe Desks Flanders and Wallonia-Brussels. (2017). *Creative Europe in Belgium – Inspiring Culture Projects 2014-2016*. https://www.creativeeurope.be/sites/creative_europe/files/2023-08/Creative%20Europe%20in%20Belgium%20NL.pdf

Cultuurloket. (z.d.). *Europese subsidies – overzicht*. https://www.cultuurloket.be/kennisbank/subsidies-eu/europese-subsidies-overzicht

deBuren. (z.d.). *Over deBuren*. https://deburen.eu/over-deburen

Degrande, G., Diericx, M., Hermans, A., Perdaens, F., Vanryckegem, G., Vanlouwe, K., & Muyters, P. (2025). *Conceptnota voor nieuwe regelgeving over het versterken van het Vlaams internationaal cultuurbeleid* (617 (2025–2026) – Nr. 1). Vlaams Parlement. https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=2261563

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.a). *Baskenland*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/bilaterale-samenwerking/baskenland

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.b). *Bilaterale samenwerking*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/bilaterale-samenwerking

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.c). *Culturele Hoofdstad van Europa 2030*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/culturele-hoofdstad-van-europa-2030

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.d). *Cultuur in de Europese Unie*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/cultuur-de-europese-unie

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.e). *Cultuur in de Raad van Europa*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/cultuur-de-raad-van-europa

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.f). *Duitstalige Gemeenschap.* https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/bilaterale-samenwerking/duitstalige-gemeenschap

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.g). *Franse Gemeenschap.* https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/bilaterale-samenwerking/franse-gemeenschap

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.h). *Hauts-de-France*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/bilaterale-samenwerking/hauts-de-france

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.i). *Internationaal cultuurbeleid: algemeen*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/internationaal-cultuurbeleid-algemeen

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.j). *Strategie 21*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/cultuur-de-raad-van-europa/strategie-21

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.k). *Verenigde Naties en UNESCO*. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/internationaal-cultuurbeleid/verenigde-naties-en-unesco

El Kaoui, R. (Host). (2024, 2 september). *Waarom zou je internationaal werken?* (Nr. 1) In *Kruispunten*. Kunstenpunt. Geraadpleegd op 21 november 2025, van https://www.youtube.com/watch?v=A-J-1pHZSmM&list=PLA-PsGDOB32h1peNSoLUdCjM8HxrfRRxs&index=4

Europese Commissie. (z.d.). *Culture and Creativity - Culture Compass for Europe.* https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-compass

European Commission: Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology (2020). *Europeana strategy 2020-2025 – Empowering digital change*, Publications Office. https://data.europa.eu/doi/10.2759/524581

Europese Commissie. (2024, 18 september). *Culture and Creativity - Dialogue with cultural and creative sectors and industries*. https://culture.ec.europa.eu/policies/cultural-policy-cooperation-at-the-eu-level/dialogue-with-cultural-and-creative-sectors-and-industries

Europese Commissie. (2025, 12 november). *Factsheet: Culture Compass for Europe*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_25_2630

Europese Commissie. (2026, 14 januari). *Culture and Creativity – Creative Europe – Project lists.* https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/projects-lists

Ferwerda, J., Willekens, M., Siongers, J., Willemyns, M. & Lievens, J. (2022). *Loont Passie? Meting 2 (2021)*. Onderzoeksgroep CuDOS – Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent.

Flanders Literature. (z.d.). *Flip through Flanders*. https://www.flandersliterature.be/flip-through-flanders

Fraiberger, S. P., Sinatra, R., Resch, M., Riedl, C., & Barabási, A. L. (2018). Quantifying reputation and success in art. *Science*, *362*(6416), 825-829.

Gielen, P. (2003). *Kunst in netwerken – Artistieke selecties in de hedendaagse dans en beeldende kunst*. Lannoo-Campus.

Giovanangeli, A. (2015). Marseille, European Capital of Culture 2013 Ins and Offs: A case for rethinking the effects of large-scale cultural initiatives. *French Cultural Studies*, *26*(3), 302-316. https://doi.org/10.1177/0957155815587236

Goffin, K., Janssens, J., Sempels, Y., & Carpentier, M. (2023). *Duurzame loopbanen van circusartiesten*. IDEA Consult.

Green, C. (2024, 19 januari). *You, Me, and Democracy: Youth Co-creation Programme*. https://www.sibikwa.co.za/you-me-and-democracy-youth-co-creation-programme/

Hylland, O. M., & Primorac, J. (2024). *Digital transformation and cultural policies in Europe*. Taylor & Francis.

Interreg. (z.d.a). *Thematic objectives - Find detailed information about the thematic objectives of Interreg*. https://interreg.eu/about/thematic-objectives/

Interreg. (z.d.b). *What is Interreg - Discover what Interreg is, why it matters and how it works.* https://interreg.eu/about/what-is-interreg/

Jambon, J. (2021). *VR 2021 0312 MED.0419/1 — Mededeling aan de Vlaamse Regering: Vlaams internationaal cultuurbeleid: strategisch kader 2021–2025*.

Janssens, J., & Boogaarts, I. (2024, 19 januari). *Veldtekening Internationaal Cultuurbeleid* (in opdracht van Departement Cultuur, Jeugd & Media). IDEA Consult. https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/63399

Jans, M. (2024). *Het civiel sociaal-cultureel werkveld – een landschapstekening*. Socius.

Jans, M., & Van Gucht, J. (2022). *Stromen in de civiele samenleving. Een analyse van de goedgekeurde subsidieaanvragen sociaal-cultureel volwassenenwerk 2021-2025*. Socius.

Janssens, J., & Fraioli, M. (2022, juni). *Research Results of Perform Europe*. https://www.ietm.org/system/files/publications/Perform%20Europe_Results%20of%20the%20Mapping%20and%20Analysis.pdf

Kaaitheater. (z.d.). *SPIRIT CAPITAL – The Seat of Memory*. https://kaaitheater.be/nl/agenda/21-22/spirit-capital

Kunstenpunt. (2023). *A Fair New World?! Fair practices in the arts and cultural field*. Kunstenpunt

Kunstenpunt. (2025). *Landschapstekening Kunsten 2025: een analyse van het Vlaamse kunstenlandschap*. https://www.kunsten.be/dossiers/kunstenbeleid/landschapstekening-2025-een-analyse-van-het-vlaamse-kunstenlandschap/

KVS. (2023, 13 november). *KVS wil evolueren 'Naar Apartheid Vrije Zone'*. https://www.kvs.be/nl/nieuws/kvs-wil-evolueren-naar-apartheid-vrije-zone

Leenknegt, S., De Brandt, C., & Ruette, T. (2017). *The only way is up? Een cijferanalyse van de internationalisering van de productie en de spreiding van de Vlaamse podiumkunsten (2000-2016).*

Liu, Y. D. (2014). Socio-cultural impacts of major event: evidence from the 2008 European Capital of Culture, Liverpool. *Social Indicators Research, 115*, 983-998. https://doi.org/10.1007/s11205-013-0245-7

MORPHO. (z.d.a). *Ateliers*. https://morphoantwerp.be/ateliers

MORPHO. (z.d.b). *Residenties*. https://morphoantwerp.be/residenties

Nakagawa, S. (2010). Socially inclusive cultural policy and arts-based urban community regeneration. *Cities, 27*, S16-S24. https://doi.org/10.1016/j.cities.2010.03.003

Porto Santo Charter. (2021). *Porto Santo Charter: From democratization to cultural democracy – Guiding principles for cultural democracy in Europe*. https://portosantocharter.eu/the-charter/

Raad van de Europese Unie. (2018, 21 december). *Conclusies van de Raad over het werkplan voor cultuur 2019–2022*. Publicatieblad van de Europese Unie, C 460/12. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221(01)&from=EN

Raad van Europa. (z.d.). *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention, 2005)*. https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention

Raad van Europa. (2018, mei). *European Cultural Heritage Strategy for the 21st century – facing challenges by following recommendations.* https://rm.coe.int/european-heritage-strategy-for-the-21st-century-strategy-21-full-text/16808ae270

Reitov, O., & Whyatt, S.(2024). *The Fragile Triangle of Artistic Freedom. A Study of the Documentation and Monitoring of Artistic Freedom in the Global Landscape.* ifa-Edition Culture and Foreign Policy.

Saad, L. F. (2021). *Moi et la suprématie blanche : reconnaître ses privilèges, combattre le racisme et changer le monde.* Marabout.

Sasaki, M. (2010). Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study. *Cities, 27*, S3-S9. https://doi.org/10.1016/j.cities.2010.03.002

UNESCO. (z.d.a). *Creatieve Steden.* https://www.unesco-vlaanderen.be/unesco-in-vlaanderen/creatieve-steden

UNESCO. (z.d.b). *Diversity of cultural expressions - Quadrennial Periodic Reports*. https://www.unesco.org/creativity/en/policy-and-monitoring/periodic-reports?hub=66535

UNESCO. (z.d.c). *Inter-Agency Platform on Culture for Sustainable Development (IPCSD)*. https://www.unesco.org/en/sustainable-development/culture/ipcsd

UNESCO. (z.d.d). *Memory of the World*. https://www.unesco.org/en/memory-world?hub=1081

UNESCO. (z.d.e). MONDIACULT 2025. https://www.unesco.org/en/mondiacult

UNESCO. (2005, 20 oktober). *The 2005 Convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions.* https://www.unesco.org/creativity/en/2005-convention

Verenigde Naties. (2024, september). *Summit of the future outcome documents - Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generations*. https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf

VI.BE. (2025, 18 november). Europa lanceert nieuw Cultuurkompas en zet zo cultuur centraal. https://vi.be/nieuws/europa-lanceert-nieuw-cultuurkompas-en-zet-cultuur-zo-centraal-in-de-toekomst

Vlaamse Regering. (2024). *Beleidsnota Cultuur 2024–2029* (minister Caroline Gennez). Vlaams Parlement. https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2024-2029-cultuur

Vlaamse Unesco Commissie & Unesco Platform Vlaanderen vzw. (z.d.). *UNESCO in Vlaanderen – Immaterieel Cultureel Erfgoed*. https://www.unesco-vlaanderen.be/unesco-in-vlaanderen/immaterieel-cultureel-erfgoed

WIELS. (z.d.). *Een residentie in WIELS*. https://wiels.org/nl/residency-programme

World Culture Open. (z.d.). *Better together!* https://28ff3c54-6ee3-4196-a709-74d91d2c3aef.filesusr.com/ugd/9e2530_48245aee687e446495db602816bf1d3d.pdf

8. Bijlage

8.1. Internationale werking Vlaamse steunpunten

De onderstaande beschrijving van de internationale werking van de Vlaamse steunpunten is gebaseerd op een screening van hun websites. Hierdoor geeft ze vooral zicht op wat de organisaties zelf publiekelijk communiceren, en biedt ze mogelijk geen volledig beeld van de feitelijke activiteiten.

Een belangrijke actor voor internationale uitwisseling van kennis en expertise voor kunstenaars en organisaties is **Kunstenpunt** - het Vlaams steunpunt voor **beeldende kunsten, podiumkunsten en klassieke muziek**. Kunstenpunt ondersteunt internationale samenwerking onder meer via landenfiches, die contextuele informatie bieden over beleidskaders, ondersteuningsstructuren, netwerken en aandachtspunten voor samenwerking in verschillende landen. Zij stellen bijvoorbeeld landenfiches op waarin alle informatie over het lokale cultuurbeleid, subsidies, platformen en samenwerkingen voor verschillende landen gegeven wordt. Dit zet niet rechtstreeks processen van uitwisseling tussen organisaties of makers op, maar biedt cultuurorganisaties wel een overzicht van relevante informatie over hun land naar keuze. Daarnaast organiseren zij bezoekers- en werkprogramma's. Bij bezoekersprogramma's worden internationale kunstprofessionals uitgenodigd om Vlaamse kunstenaars, kunstwerkers en organisaties te leren kennen. Werkbezoeken dienen om Vlaamse kunstprofessionals de kunstscene van een buitenlandse stad of regio te doen leren kennen. 56 kunstprofessionals uit Vlaanderen werden, naar aanleiding van hun open oproep in 2023, geselecteerd om hun collega's te ontmoeten in het Verenigd Koninkrijk, met als doel ervaringen uit te wisselen en de dialoog en samenwerking tussen beide regio's te versterken.

Daarnaast verzamelt en deelt VI.BE - het steunpunt voor **artiest en muzieksector** - kennis over internationale muziekmarkten, showcases en residenties en begeleidt artiesten en professionals (en hun omkadering) bij internationale trajecten en het uitbouwen van een duurzame internationale carrière.

Het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF), het fonds dat de professionele audiovisuele en gamesector in Vlaanderen ondersteunt, werkt structureel samen met een aantal buitenlandse partnerfondsen om de internationale coproductie van films en series te ondersteunen.

Literatuur Vlaanderen, het fonds dat instaat voor de ondersteuning van de letterensector, helpt Vlaamse literatuur op de wereldkaart te zetten via onder meer subsidies, online promotie, ontmoetingen en partnerschappen (bijvoorbeeld met het Nederlands Letterenfonds en het Expertisecentrum Literair Vertalen). Onder de naam *Flanders Literature* maakt Literatuur Vlaanderen buitenlandse uitgevers en festivalorganisatoren warm voor Vlaamse literatuur en stimuleert ze Nederlandstalige auteurs en uitgevers om over grenzen te kijken. Ze biedt financiële steun voor vertalingen van Vlaamse titels en ontmoet uitgevers op internationale boekenvakbeurzen. Ze nodigt enkele keren per jaar ook uitgevers uit de hele wereld uit naar Vlaanderen om onze literatuur en cultuur van binnenuit te leren kennen.

FARO – het Vlaams steunpunt voor **cultureel erfgoed** – ondersteunt erfgoedactoren met informatie over internationale netwerken, samenwerkingsmogelijkheden en beleidsontwikkelingen binnen de erfgoedsector. Ze lijsten internationale oproepen die relevant zijn voor de culturele erfgoedsector op, adviseren organisaties (of verwijzen hen door) over hun internationalisering, geven een overzicht van mogelijke (Europese) (project)subsidies voor erfgoedorganisaties om internationaal te werken, heeft een databank met alle cultureel-erfgoedprojecten die gesubsidieerd worden onder het Cultureelerfgoeddecreet, organiseert studiedagen etc.

Socius – het Vlaamse steunpunt voor **sociaal-cultureel werk** – maakt met artikels, interviews, podcasts, vormingen en leerreizen de afstand tussen binnen- en buitenland kleiner, helpt sociaal-culturele organisaties met internationale subsidies (oplijsten, doorverwijzen, oproepen communiceren etc.) en lijst andere organisaties op die interessant zijn in verband met de internationalisering van sociaal-cultureel werk.

Eén van de expertises van Circuscentrum – het steunpunt voor **circus** in Vlaanderen – is internationalisering. Ze investeren actief in internationale connecties en in de promotie van Vlaams circus in het buitenland. Dit gebeurt via betrokkenheid bij toonaangevende netwerken, het opzetten van internationale projecten en het ondersteunen van artiesten en organisaties die hun praktijk internationaal willen ontwikkelen (werken rond internationale

focussen, overzicht bieden van beschikbare subsidielijnen en internationale projecten coördineren of ondersteunen).

OP/TIL – het steunpunt voor de Vlaamse **cultuursector** met betrekking tot **bovenlokale cultuurprojecten en intergemeentelijke samenwerking** –brengt in haar kennisbank praktijken in kaart, laat ervaringsdeskundigen en experten aan het woord en belicht internationale trajecten in Vlaanderen. In 2025 – naar aanleiding van het traject rond de Europese Culturele Hoofdstad (ECOC) 2030 - onderzochten zij bijvoorbeeld hoe internationaal samenwerken een intergemeentelijke of regionale dynamiek tot stand kan brengen of versterken. Ze ontdekten en bouwden netwerken, legden kennis en praktijken vast en maakten inzichten toegankelijk voor het culturele werkveld.

Tot slot richt ook **Cultuurloket**, de bovenbouworganisatie die zakelijke ondersteuning biedt aan de cultuursector, de blik op het buitenland. – Cultuurloket geeft kunstenaars en culturele organisaties die over de grenzen heen actief zijn (of dat willen worden) praktisch, juridisch en zakelijk advies over internationaal werken.